

DEPREM VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ*

Rıdvan ŞAHİN**

Mehmet Baki BİLİK***

Öz

Van, Türkiye'nin doğusunda yer aldığı için, Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunur ve bu nedenle deprem riski oldukça yüksek bir ildir. Van konumu ve coğrafi yapısı itibarıyla tarih boyunca, sel, çığ, heyelan ve özellikle deprem gibi doğa olaylarına maruz kalmıştır. Van'da 23 Ekim ve 9 Kasım 2011'de meydana gelen 7,2 ve 5,6 büyüklüğündeki iki deprem, şehir için bir dönüm noktası olmuştur. Bu depremlerin sonucunda can kayıpları, yaralanmalar ve büyük ölçekli maddi zararlar meydana gelmiş, şehrin yaşamı derinden etkilenmiştir. Bu afet, sadece Van'ı değil, tüm Türkiye'yi etkisi altına almış ve uluslararası yardım çağrılarını beraberinde getirmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük mahallelerde yaşayan ekonomik düzeyi düşük aileler, göç edemedikleri için çadırlarda kış aylarını geçirmek zorunda kalmışlar ve depremin etkilerine çok daha fazla maruz kalmışlardır. Bu bağlamda yapılan çalışma, Van kent merkezine bağlı kenar mahallelerde yaşayan ekonomik açıdan dezavantajlı bireylerin deprem öncesi afetlere hazırlık süreçleri, deprem sonrası deneyimleri ve bu deneyimlere bağlı olarak nasıl hazırlandıkları, ayrıca deprem ile diğer doğa olaylarını nasıl anlamlandırdıklarını bilimsel bir perspektifle incelemeyi amaçlayan nitel bir saha araştırmasıdır. Van depremlerini yaşamış ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından yardım alan evli 28 katılımcıyla derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak, yoksulluk içindeki ailelerin deprem öncesi ve sonrası hazırlık süreçleri, afet deneyimleri ve depremleri nasıl değerlendirdikleri üzerine odaklanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre,

* Bu makale, 2024 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Baki Bilik danışmanlığında tamamlanan "Deprem ve Yoksulluk İlişkisi: Van'ın Kenar Mahallelerinde Afet Deneyimi ve Hazırlık Süreçleri" adlı yüksek lisans tezinden çıkarılmıştır.

**Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD, sahinridvan3065@gmail.com, ORCID: 0009-0009-3590-4302.

***Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, mehmetbakibilik@yyu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-0549-6549.

Makale Gönderim Tarihi: 01/04/2024, Makale Kabul Tarihi: 08/05/2024

ekonomik sıkıntılar içinde olan kesimler, afetlere karşı gereken önlemleri alma konusunda zorluklar yaşamakta ve genellikle kaderlerine razı olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Afet, Yoksulluk, Dezavantajlı Gruplar, Zarar Görebilirlik

The Relationship Between Earthquake and Poverty

Abstract

Van is located in eastern Turkey and is on the North Anatolian Fault Line and is therefore a province with a significantly high earthquake risk. Due to its location and geographical structure, Van has been exposed to natural disasters such as floods, avalanches, landslides and especially earthquakes throughout history. The 7.2 and 5.6 magnitude earthquakes that occurred on October 23 and November 9, 2011 were a turning point for the city. These earthquakes caused loss of life, injuries and extensive material damage, and deeply affected city life. This disaster not only affected Van, but also brought calls for international aid. Economically disadvantaged families living in low socio-economic neighborhoods who could not migrate had to spend the winter months in tents and were even more exposed to the effects of the earthquake. This study aims to examine from a scientific perspective the pre-earthquake preparation processes of economically disadvantaged individuals living in the suburbs of Van, their post-earthquake experiences, and how they interpret earthquakes and other natural events. The research, conducted as a qualitative field research, focuses on married participants who experienced the Van earthquakes and received help from social solidarity foundations. By conducting in-depth interviews with 28 participants, the research investigates the preparation processes of poor families before and after the earthquake, their disaster experiences and how they evaluate earthquakes. The findings of the research show that groups in economic distress face difficulties in taking the necessary precautions against disasters and generally accept their fate.

Keywords: Earthquake, Disaster, Poverty, Disadvantage, Vulnerability, Earthquake, Slum, Resilience of Society

1. Giriş

Afet ve yoksulluk birbirini besleyen bir döngüye sahiptir. Afetler ekonomik açıdan dezavantajlı birey ve toplulukları daha fazla etkiledikleri gibi ekonomik açıdan yetersiz grupların yoğun olduğu yerleşim birimlerinde, afetlerin etkisi çok

daha derinden hissedilir. Daha açık bir ifadeyle afet süreçlerinde yoksulluk ve sosyal eşitsizlikler daha da belirginleşir ve dezavantajlı kesimler bu süreçlerden genellikle daha fazla etkilenirler. Özellikle depremlerin vurduğu yerleşim birimlerinde bunu çok daha net gözlemleyebilmekteyiz. Hal böyle olunca deprem özneline afet ve yoksulluk arasındaki ilişkinin daha yakından incelenmesi; yoksul kesimlerin afetlerle ilişkilerine mercek tutmak gerekir. Bu bağlamda, ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerin deprem sürecindeki deneyimleri, afetlerle başa çıkarken karşılaştıkları zorlukları ve bu zorlukların yoksullukla olan ilişkisi merak konusudur. Benzer şekilde deprem öncesi hazırlık süreçleri, afetlerle başa çıkma stratejileri ve depremleri nasıl anlamlandırdıklarını da anlamak toplumu afet risklerine karşı hazırlamak açısından oldukça önemlidir.

Bu çalışma, Van ilinin merkez ilçelerine bağlı kenar mahallelerinde yaşayan 40 yaş ve üzeri ekonomik açıdan dezavantajlı bireylerin, 2011 Van depremi öncesi ve sonrasındaki hazırlık süreçlerini, deneyimlerini, afetlerle başa çıkma stratejilerini ve depremleri nasıl anlamlandırdıklarını anlamayı amaçlamaktadır. Literatür taraması, mevcut çalışmaların genellikle geniş bir perspektife odaklanıp mahalle düzeyindeki deneyimleri ve deprem-yoksulluk ilişkisini yeterince ele almadığını göstermektedir. Bu çalışma, bu eksikliği gidermek için tasarlandı. Araştırma ilkin afet, risk, kapasite, zarargörebilirlik ve yoksulluk gibi kavramları sosyolojik perspektiften tartışmakta ve devamında yoksulluk ve sınıfsal eşitsizlikle ilgili teorik tartışmalara mercek tutmaktadır. Devamında araştırmanın metodolojisi hakkında bilgiler sunulmakta ardından da sahadan elde edilen bulgular tartışmaya açılmaktadır. Son olarak elde edilen verilerden hareketle deprem özneline afet ve yoksulluk ilişkisi sosyolojik perspektiften değerlendirilmektedir.

2. Afet Sosyolojisi Bağlamında Kavram Tartışmaları: Afet, Tehlike, Risk, Kapasite ve Zarargörebilirlik

Afet sosyolojisi, afetlerin toplumsal boyuttaki sonuçlarını araştıran ve anlamaya çalışan bir disiplindir. Bu alandaki çalışmalar, afetlerin toplumlar üzerindeki derin etkilerini anlamamıza yardımcı olur. Toplumların, afetler karşısında nasıl tepki verdiğini, nasıl dayanıklılık geliştirdiğini ve toplumsal yapılarını nasıl etkilediğini incelemek bu disiplinin temel amacıdır. Afetlerin sonuçları, toplumsal, ekonomik, psikolojik ve kültürel açılardan oldukça çeşitlidir. Son yıllarda, afet sosyolojisi, dünya genelindeki doğa, insan kaynaklı ve teknolojik olayların insan yaşamını nasıl etkilediğini araştıran bir sosyoloji alt disiplini olarak önemli ölçüde gelişme göstermiştir (Demir, 2016, s. 174). Afet sosyolojisinin temel araştırma konusu, afetlerin etkileri, doğa-insan ilişkisi, ekolojik sistemle etkileşim, psiko-sosyal durumlar, din, ekonomi, siyaset gibi

sosyal kurumlara etkisi, medyanın, sivil toplumun ve resmi yardım kuruluşlarının rolleri, siyasi otoritelerin yönetim ve kriz müdahalesi, sosyal politika stratejileri ve dezavantajlı grupların karşılaştığı zorluklar gibi temel konuları içerir (Can, 2022, s.12). Dolayısıyla sosyoloji, toplumsal yaşamın bireyler üzerindeki etkilerini incelediği gibi, afetlerin toplumsal boyutunu da analiz eder. Bu disiplin, afetlerin toplumlar üzerindeki sosyal etkilerini anlama ve bu etkileri azaltma amacıyla önemli bir rol oynar (Alkın, 2022, s. 299). Başka bir ifadeyle, afet sosyolojisi; afetlerin nedenlerini, önleme çalışmalarını ve afet sonrası çalışmaları inceleyen bir sosyal bilim dalıdır. Bu disiplin, insanların afetlere verdiği tepkileri ve afet sonrası deneyimleri sosyal bir bağlam içinde araştırarak toplumsal etkileri anlamaya odaklanır (Demir, 2016, s. 174). Afetler, doğal bir tanımlamanın ötesinde, toplumsal hayat üzerinde dışsal faktörlerin yol açtığı beklenmedik sonuçlardır ve bu sonuçlar toplumun farklı bireylerini eşit bir biçimde etkilemez. Temelde, afetler toplum içinde eşitsizliklerin varlığını gösterir (Demir, 2020, s. 12). Afetler, toplum içindeki ekonomik, sosyal ve kültürel eşitsizlikleri açığa çıkarabilir. Daha düşük gelirlili ve dezavantajlı gruplar, afetlerde daha fazla zarar görme eğilimindedir. Bu nedenle, sosyologlar afetlerin toplumsal eşitsizlikleri nasıl derinleştirdiğini ve bu eşitsizlikleri azaltmak için nasıl politika önlemleri alınabileceğini incelemektedirler. Afet sosyolojisi çalışmaları, afetlere nasıl hazırlıklı olunabileceğini ve afet sonrası toparlanma süreçlerini nasıl iyileştirebileceğini anlamamıza yardımcı olur. Toplumların daha dayanıklı hale gelmesi ve afetlere karşı daha hazırlıklı olması, afet sosyolojisinin odak noktalarından biridir.

2.1. Afet

Afet terimi, köken olarak Arapça bir kelime olup "büyük felaket, yıkım, bela" gibi anlamlara gelir. İngilizcede ise "afet" kelimesi "disaster" kelimesiyle ifade edilir. Etimolojik olarak bakıldığında, "disaster" kelimesi "dis" (istenmeyen, olumsuz) ve "astro" (yıldızlar) kelimelerinin birleşmesinden türetilmiş ve Latince kökenli bir terimdir. Bu nedenle Antik Çağ'da, afetleri kötü yıldızların neden olduğu felaketler olarak yorumlayan inançlar bulunmaktadır (Yılmaz, 2003, s. 1). Afet, doğa veya insan kaynaklı olayların neden olduğu, insanların yaşamını, sağlığını, güvenliğini ve çevreyi olumsuz etkileyen büyük çaplı olayların sonuçlarıdır (Akgüngör, 2010, s. 3). Afetler, ani ve öngörülemeyen olaylar sonucunda ciddi zararlar doğuran olaylardır (Aydın, 2013, s. 2). Doğa kaynaklı (depremler, sel, volkan patlamaları) veya insan kaynaklı (terör saldırıları, nükleer kazalar) olaylar olarak ortaya çıkabilirler. Afet, olayın boyutu ve etkisiyle ilişkilidir (Fırat, 2022). Deprem gibi doğal olaylar, genellikle afet olarak kabul edilmez, ancak büyük çapta yıkıma neden olduklarında afet statüsü kazanabilirler (Fırat, 2022, s. 49). Doğal olayların afete dönüşme olasılığı, alınan önlemler ve

toplumsal dayanışma ile ilişkilidir (Fırat, 2022, s. 49). Afetler, yerleşim alanlarında ve toplumda büyük etkilere sahip olduğunda kabul edilirler (Balta ve Parker, 1999, s. 125).

2.2. Tehlike

Tehlike, insan yaşamını, mülkiyeti veya faaliyetleri olumsuz etkileyebilecek doğal veya insan yapımı bir olayı ifade eder (Çaki, 2022, s. 236). Bu olaylar, can kaybı, mal hasarı, sosyal ve ekonomik bozulma gibi zararları beraberinde getirebilir (Demir, 2016, s. 199). Tehlike, belirli bir alanda ve zamanda gerçekleşme potansiyeli olan zarar verici bir durumu gösterir. Doğa, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar bu tehlikeler arasında yer alır. Tehlike, insan sağlığını, güvenliğini ve çevreyi tehdit eden herhangi bir durumu içerebilir. Fiziksel, kimyasal, biyolojik, psikolojik veya sosyal faktörlerden kaynaklanabilir. Önceden tahmin edilebilir veya aniden ortaya çıkabilir. Tehlike, hayatımızın her anında var olan ve birçok farklı şekilde karşımıza çıkabilen bir gerçektir.

2.3. Risk

Risk, bir olayın belirli koşul ve ortamlarda gerçekleşme olasılığı ile bu olayın sonucunda can, mal, ekonomik ve çevresel değerler gibi önemli faktörlerin kaybının olası etkisini ifade eder (AFAD, 2023). Milet'i'ye göre risk, tehlikenin doğasında değil, insan sistemleri, yapılı çevre ve fiziksel dünya arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan afetlerin ve sosyal sorunların bir sonucudur (Aktaran; Çaki, 2022, s. 241). Riskler, aynı tehlike karşısında bile herkes için farklıdır ve kişilerin bu tehlikenin etkisini özümleme kapasitesine veya geçmişlerine bağlıdır (Çaki, 2022, s. 241). Yoksulluk, güvensizlik ve riskler genellikle zenginlerin gelir, güç ve eğitim avantajları sayesinde risklere karşı daha güvenli ve ayrıcalıklı bir konum elde etmelerine imkân tanır (Beck, 2019, s. 47). Zenginler, bu avantajları kullanarak kendilerini risklerden koruyabilirken, yoksul kesimler bu avantajlardan yoksun oldukları için risklere daha fazla maruz kalırlar. Bu durum, toplumun farklı sosyal sınıfları arasında güvenlik ve risk algısının nasıl değiştiğini gösterir.

2.4. Kapasite

Kapasite, afet yönetiminde, tehlikeleri algılama, önleme veya zararları azaltma amacıyla sahip olunan güç ve kaynakları ifade eder (AFAD, 2023). Zarargörebilirlik ve afetlere direnç, yakın ilişkili kavramlardır. Zarargörebilirlik, bir alanın veya topluluğun afet etkilerine maruz kalma ve hassasiyet düzeyini ifade ederken, afetlere direnç, bu maruziyete karşı koruma sağlama ve etkilere karşı daha dayanıklı hale gelme yeteneğini temsil eder (Demir, 2016, s. 237). Kapasite, toplumların veya kurumların beklenmedik olaylarla başa çıkma yeteneği olarak

kabul edilir ve hazırlığı belirler. Ekonomik farklılıklar, bu hazırlıklılık düzeyinde belirgin farklar yaratabilir. Ekonomik olarak avantajlı olanlar genellikle daha iyi hazırlıklıdır ve müdahale kapasitesine sahipken, dezavantajlı durumda olanlar daha zorlu koşullarla karşılaşabilirler.

2.5. Zarar Görebilirlik

Zarar görebilirlik, bir bireyin, topluluğun, kurumun veya ülkenin potansiyel risklere veya tehlikelere karşı ne kadar savunmasız veya dirençli olduğunu ifade eder (Demir, 2016, s. 198). Bu kavram, savunmasız popülasyonları tanımlar. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na göre zarar görebilirlik, yaşam çevrelerinin uğrayabileceği fiziksel, toplumsal, ekonomik veya çevresel zarar ve kayıpların ölçüsüdür (AFAD, 2023). Zarar görebilirlik, potansiyel tehlikelere, risklere ve zararlara karşı hazırlıklı olma ve zararları minimize etme yeteneğini ifade eder. Örneğin, depreme dayanıklı olmayan binaların varlığı zarargörebilirliği artırır. Zarargörebilirlik kavramı, savunmasızlık, kırılabilirlik, hassasiyet gibi terimlerle de tanımlanır ve tehlikelerin insanlar, altyapı ve ekonomi üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olur (Kadioğlu, 2011, s. 29). Kırılabilirlik, bir sistemin ne kadar hassas veya dayanıklı olduğunu belirler. Sistemin kırılabilirliği ne kadar stresle karşılaştığı ve ne kadar uyum sağlayabildiği gibi faktörlere dayanır (Adger'den aktaran; Duruel, Arık ve Avşar, 2023, s. 105). Zarar görebilirlik genel itibarıyla üç kategoride ele alınmaktadır. Bunlar fiziksel, Sosyal ve ekonomik zarar görebilirlik boyutlarıdır.

Fiziksel zarar görebilirlik, insan yapısı, altyapı, çevresel faktörler, tarım, sanayi gibi fiziksel unsurların tehlikelere karşı hassasiyetini ve insan topluluklarının fiziksel kapasitesine olan etkisini ölçen bir terimdir (AFAD, 2023). Fiziksel zarar görebilirlik, yapıların, altyapının, çevrenin, tarım alanlarının, sanayi tesislerinin doğal veya yapay afetlere, değişen koşullara karşı hassasiyetini ifade eder (Ergünay, 2019, s. 13). Bu kavram, depremlere karşı zemin ve bina hassasiyetini değerlendirirken, yapıların depremlere karşı dayanıklı olup olmadığına odaklanır (Bilik, 2019, s. 15).

Sosyal zarar görebilirlik toplumsal yapıda gömülü olan kırılabilir unsurlara dikkat çeker. Bireylerin ve toplumun sosyal, psikolojik ve demografik faktörlerden kaynaklanan, ölçülmesi zor dezavantajlı durumları ifade eder (AFAD, 2023). Sosyal zarar görebilirlik, afetlerin sebeplerini toplumsal faktörlere dayandıran bir terim olarak kullanılabilir (Bilik, 2019, s. 16).

Ekonomik zarar görebilirlik, toplumların ekonomik yaşamlarını düzenleme, geçim kaynaklarını sağlama ve ekonomik kapasitelerini yönetme konularını içerir (AFAD, 2023). Dünya genelinde yaşanan afetlerin en fazla

etkilediği topluluklar genellikle yoksul kesimlerdir. Afetlerin en büyük maliyetleri genellikle daha düşük gelirli kesimler tarafından karşılanır (İnmez, 2011, s. 186). Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi'ne göre, 1975-2000 yılları arasında afetler nedeniyle kaybedilen insanların %94'ü düşük gelir seviyesinde veya düşük orta gelir seviyesindedir (UNDRR, 2008). Ekonomik zarar görebilirliğin belirleyici unsuru sınıfsal eşitsizlik ve yoksulluktur. Toplumsal eşitsizlik ve afetler arasındaki ilişkiye dikkat çeken Beck (2019, s. 47), düşük gelirli toplulukların afetlerin etkilerine daha fazla maruz kaldığını, varlıklı toplulukların ise bu riskleri azaltma veya kaçınma imkânına sahip olduğunu ileri sürmüştür. Bu durum, afetlerin toplumsal eşitsizlikleri derinleştirebileceğini ve/veya mevcut eşitsizlikleri daha da belirgin hale getirebileceğini gösterir.

3. Ekonomik Zarar Görebilirliğin Temel Kaynağı Olarak Yoksulluk

Yoksulluk, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan ve farklı toplumları etkileyen evrensel bir sorundur. Modern öncesi dönemlerde yoksulluk, toplumun doğal bir parçası olarak kabul edilirken, Sanayi Devrimi ile birlikte yoksulların rolü ve algısı değişmiştir (Buğra, 2008). Yoksulluk tanımı konusunda net bir görüş birliği yoktur ve farklı zamanlarda ve kültürlerde farklı tanımlar kullanılabilir. Yoksulluk, maddi ve kültürel kaynaklardan yoksun olmayı içerir ve çeşitli kriterlere bağlı olarak farklı şekillerde ölçülebilir (Yaşar ve Taşar, 2019). Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar, yoksulluğu belirli gelir eşikleri ve temel insan ihtiyaçlarına dayalı göstergelerle ölçerler (Arabacı, 2019). Yoksulluk, temel yaşamsal ihtiyaçları karşılamak için gerekli kaynaklara erişimin yetersiz olduğu durumu ifade eder. Bu tanım, yiyecek, su, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçları içerir.

Birçok farklı kategoride tanımlanan yoksulluk literatürde çoğunlukla mutlak ve görel yoksulluk kategorilerinde ele alınmaktadır. Mutlak yoksulluk, temel yaşamsal ihtiyaçları karşılamak için gerekli kaynaklara erişim sağlanamadığında ortaya çıkar (Marshall, 1999). Diğer bir ifadeyle temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar düşük gelire sahip olan bireyleri tanımlar (Şenses, 2001, s. 62). Bu tanıma göre, mutlak yoksulluk, bir kişinin veya ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar düşük bir gelire sahip olduğu bir duruma tekabül eder (Marshall, 1999, s. 825). Görel yoksulluk ise bireylerin yaşadıkları toplumun ortalama refah seviyesiyle kıyaslanarak değerlendirilir (Arabacı, 2019, s. 130). Görel yoksulluk, bir kişinin veya bir grup insanın yaşam standardını, kendilerinden daha yüksek gelire sahip bir referans grubuyla karşılaştırarak belirler (Streeten'ten aktaran Şenses, 2001, s. 91).

3.1. Yoksulluk Çalışmalarında Teorik Yaklaşımlar

Marksist teori, yoksulluğun kapitalizme özgül olduğunu ve düşük ücretlerin bu sistemin bir sonucu olduğunu öne sürer (Demirtürk vd., 2011, s. 35). Marx'ın tarihsel dönemlere yaklaşımı, kölelik, feodalizm ve kapitalizm gibi dönemlerde sınıf çatışmalarının nasıl şekillendiğini inceler (Cevizci, 2005, s. 1490). Marx, toplumlara üretim ilişkilerine dayalı olarak sınıflandırır ve kapitalizmde burjuvazi ile proletarya arasındaki çatışmayı vurgular (Sunar, 2016, s. 29). Marksist teoriye göre, işçi sınıfı ürettikleri değerlerin tam karşılığını alamaz ve sermayedarlar tarafından sömürülür (Korsch, 2006, s. 66). Endüstrileşme arttıkça işçi sınıfı daha da yoksullaşır (Turner, 2000, s. 60). Marksist teori, işçilerin patronlar tarafından sömürüldüğünü savunur. İşçiler üretimdeki değerlerin bir kısmını alırken, geri kalanı patronlara gider ve bu durum yoksulluğun devam etmesine neden olabilir.

Max Weber, toplumsal gücün farklı yönlerini açıklamak için toplumsal sınıflar, statü grupları ve siyasal partiler gibi unsurları kullanarak bir topluluğun içindeki gücün üç ayrı boyutunu tanımladı (Turner, 1997, s. 62). Weber'in yaklaşımı, sosyal fenomenleri anlamak için olasılığa dayalı çoklu nedensellik yaklaşımını temel alır (Aydın, 2018, s. 251). Weber, toplumsal sınıfı, sadece ekonomik durumla değil, aynı zamanda sosyal statü ve güç faktörleriyle de açıklar. Marx'tan farklı olarak, Weber sınıf analizini sosyal eylem teorisi çerçevesinde geliştirir (Argın'dan aktaran Aydın, 2018, s. 251). Marx'ın sınıf analizi daha analitik ve çatışmacı bir perspektife sahipken, Weber'in sınıf analizi daha tanımlayıcı ve derecelendirilmiş bir perspektife sahiptir. Marx'a göre toplumsal eşitsizlik, sınıf çatışmasının bir sonucudur ve ekonomik sistemle doğrudan ilişkilidir. Weber ise, toplumsal eşitsizliği sınıf, statü ve parti gibi faktörlerin bir araya gelmesinin etkilediğini savunur. Weber, toplum içindeki bireylerin sosyal statülerinin ekonomik durumlarını etkileyebileceğini vurgular. Örneğin, bir kişinin mesleği veya eğitim seviyesi, ekonomik durumunu belirleyebilir. Bu nedenle, yoksulluk sadece gelir düzeyine değil, aynı zamanda bir kişinin toplum içindeki konumuna da bağlıdır.

Pierre Bourdieu'nun simgesel iktidar sosyolojisi, toplumun işleyişini ve bireylerin davranışlarını anlamaya çalışır. Bourdieu'ye göre, toplumsal yapı ve kültür arasındaki ilişki, insanların kendi sosyal konumlarına ve kimliklerine nasıl dâhil olduklarını belirler. İnsanlar, kültürel sermaye (bilgi, beceri, eğitim, vs.) ve simgesel sermaye (toplumda itibar ve tanınma) sahibi olma çabası içinde toplumun tahakküm hiyerarşisinde yer alırlar (Swartz, 2011). Bourdieu, sınıfın sadece ekonomik güce dayanmadığını ve kültürel, sembolik ve toplumsal faktörlerin de etkili olduğunu vurgular. Bourdieu'nün sınıf anlayışı, Max Weber'in

sınıf ve statü gruplarına yönelik yaklaşımından büyük ölçüde etkilenmiştir (Yanıklar, 2010). Bourdieu'ye göre, yoksulluk sadece ekonomik bir durumu yansıtmaz; aynı zamanda kültürel yoksunluk, eğitimsel fırsat eşitsizliği ve sembolik sermayenin eksikliği anlamına gelir. Dolayısıyla yoksulluk, yoksul bireylerin toplumsal sınıf ayrımlarının alt sıralarında yer almalarına neden olur ve bu, sınıf ayrımlarının yeniden üretilmesine katkıda bulunur.

Toplumsal tabakalaşma dolayısıyla yoksulluğa ilişkin açıklamalarda bulunan bir diğer kuram işlevselci yaklaşımdır. Durkheim, Parsons ve Merton'ın öncülük ettiği bu yaklaşım toplumu bir sistem olarak görür ve parçaların birbirine bağımlı olduğunu, her bir parçanın toplumun farklı ihtiyaçlarını karşıladığını savunur (İnce, 2022, s. 433). Yapısal işlevselcilere göre toplumsal tabakalaşma ve bireylerin belirli statülere sahip olmaları, toplumun istikrarı ve düzeninin devamı için gereklidir. İşlevselcilere göre sosyal tabakalaşma toplumsal sistem içinde önemli bir bütünleştirici rol oynar (Parsons'tan aktaran; Turner, 2014, s. 58).

Yoksulluk ve tabakalaşmayla ilgili bir diğer görüş olan Neoliberalizm'e göre nüfusun büyük bir bölümünün ülke varlıklarının küçük bir bölümüne sahip olmasının adalet kavramıyla doğrudan bir ilişkisi yoktur. Yani, ekonomik eşitsizliklerin adaletsizlik anlamına gelmediğini öne sürer. Robert Nozick, toplumsal adaletin servetin dağılımıyla değil, servetin nasıl kazanıldığıyla ilgili olduğunu savunur. Kazançların meşru ve haklı yollarla sağlandığı durumlarda, toplumsal eşitsizliklerin sosyal adaleti ihlal etmediği düşünülür (Özüğurlu, 2020: 16). Friedman'a göre refah devleti, bireylerin tercih özgürlüğünü kısıtlayan bir sistem olarak görülür (Aktaran; Özüğurlu, 2020, s. 17).

Güncel tartışmaları odağına alan modern yoksulluk tartışmaları ise gelir eksikliğinin ötesine geçerek, teknolojik değişimler, iş dünyasının transformasyonu, gelir eşitsizliği ve sosyal değişimler gibi faktörlerin etkisiyle giderek daha da karmaşıklaşan yoksulluk ve yoksulluğun yol açtığı yoksunluğa dikkat çeker. Bu tartışmalara göre yoksulluk sadece işsizlikle sınırlı değil, aynı zamanda düşük ücretlerle çalışanlar, geçici işlerde çalışanlar ve güvencesiz istihdamla meşgul olanlar arasında da yaygındır (Bhalla ve Lapeyre, 2004). Yoksulluk artık sadece maddi yoksunlukla değil, aynı zamanda sosyal katılım eksikliği, insan hakları ihlalleri, enformel ağların artışı ve işgücü piyasasına erişim eksikliği gibi bir dizi olguyla ilişkilendirilmektedir (Karakaş, 2010). Yoksulluk, Bauman (1999)'a göre sadece maddi yetersizlikleri değil, aynı zamanda toplumun belirlediği beslenme, giyim ve barınma standartlarına uyum sağlama sorunlarını da içerir. Nitekim yoksulluk bireyleri afet risklerine karşı çok daha

kırılgan hale getirir ve afetlerden diğer toplumsal unsurlara oranla daha fazla kayıp ve zarar görmelerine yol açar.

3.2. Uluslararası Afet Zararlarını Azaltma Eylem Planlarında Yoksulluk Vurgusu

Afet zararlarını azaltma konusunda küresel düzlemde bir iş birliği ve motivasyonun gerekli olduğunu ileri süren görüşler ekseninde başta BM olmak üzere çeşitli uluslararası organizasyonlar bağlamında birtakım çalışmalar yürütülmeye başlanmış ve afetlerle mücadele konusunda dünya ülkelerini paydaş kılacak çeşitli eylem planları geliştirilmiştir. Bunlardan öne çıkanlar Hyogo ve Sendai eylem planlarıdır. Hyogo Çerçeve Eylem Planı (HFA), 2005 yılında Japonya'nın Hyogo ilinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Dünya Afet Azaltma Konferansı'nda kabul edilmiştir. HFA, 2005-2015 yılları arasında afet risklerinin azaltılması konusunda hükümetlere yol göstermek amacıyla oluşturulmuş bir belgedir. Plan, afetlerin neden olduğu can kaybı ve sosyal, ekonomik ve çevresel kayıpları azaltmayı hedefler ve bu amaçla stratejik hedefler belirler (Kadioğlu, 2011, s. 103, 104). HFA'nın öncelikleri arasında, afet risklerinin azaltılması için ulusal ve yerel düzeyde güçlü bir kurumsal temel oluşturulması, afet risklerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi, güvenlik ve direnç kültürünün oluşturulması, temel risk faktörlerinin azaltılması ve afete hazırlık konuları bulunmaktadır (UCLG-MEWA, 2015-2030 Raporu, s. 9). Bu hedefler, özellikle yoksul ve dezavantajlı toplumların afetlere karşı daha savunmasız olduğu gerçeği ışığında önem taşır. HFA, afetlerin yol açtığı kayıpları azaltarak toplumların afetlere karşı daha dirençli hale gelmesini ve hızlı bir şekilde yanıt verme kapasitesini artırmayı amaçlar. Bu çerçevede, plan uluslararası bir rehber olarak kabul edilmiş ve birçok ülke kendi ulusal afet azaltma politikalarını belirlerken HFA'yı referans almıştır (UCLG-MEWA, 2015-2030 Raporu, s. 9). Ancak HFA'nın uygulanması sırasında bazı eksiklikler ortaya çıkmış, bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla 2015 Afet Risklerinin Azaltılması Üçüncü Dünya Konferansı'nda Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi kabul edilmiştir (Demir, 2016, s. 91). Bu çerçeve, daha güvenli ve dirençli toplumların oluşturulmasına ve yoksullukla mücadeleye katkıda bulunmuştur.

Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, 18 Mart 2015 tarihinde Japonya'nın Sendai şehrinde düzenlenen üçüncü BM Dünya Konferansı'nda 168 ülke tarafından kabul edilmiştir. Çerçeve, afet risklerinin azaltılması, afetlere karşı dirençliliğin artırılması ve mevcut risklerin tespit edilerek ortadan kaldırılmasını içeren önemli bir kılavuz niteliği taşımaktadır (UCLG-MEWA, 2015-2030 Raporu, s. 1). Yoksulluk, afet risklerine karşı daha fazla savunmasızlığa neden olabilir. Bu nedenle, yoksul kesimlerin afet riski azaltma politikaları ve uygulamaları içinde

özel olarak ele alınması önemlidir. Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, yoksul ve diğer dezavantajlı grupların korunması ve desteklenmesi gerektiğinin altını çizer. Ayrıca, toplumun her kesimini kapsayan, kapsayıcı ve erişilebilir afet risk azaltma uygulamalarının teşvik edilmesini vurgular (UCLG-MEWA, 2015-2030 Raporu, s. 7). Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 'ne göre, yoksulluk, afet risklerine karşı daha fazla savunmasızlığa neden olabilir. Ekonomik zorluklar, yoksulları afetlerin etkilerine karşı daha hassas hale getirebilir. Yetersiz konut koşulları, yoksul insanları afetlerin yol açabileceği tehlikelere daha fazla maruz bırakabilir. Ayrıca, afet öncesi hazırlık ve acil yardım hizmetlerine erişimde zorluklar yaşayan yoksul kesimler, afetlerden daha fazla etkilenebilirler (UCLG-MEWA, 2015-2030 Raporu, s. 19). Bu nedenle, yoksulların afet riski azaltma politikaları ve uygulamaları içinde özel olarak ele alınması önemlidir. Bu, yoksul kesimlerin daha iyi korunmasını sağlamaya, risklerin azaltılmasına ve afetlerin etkilerinin minimize edilmesine yardımcı olabilir.

4. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma, deprem ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde incelemekte ve özellikle Van il merkezinin çeperlerinde konumlanan, sosyo-ekonomik düzeyi düşük mahallelerde yaşayan yoksul kesimlerin afet deneyimlerini ve afet öncesi ve sonrası hazırlık süreçlerini, depremlere nasıl bir anlam yükledikleri üzerinde odaklanmaktadır. Araştırma, depremin yoksulluk üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak ve bu zorlu koşullarda yaşayan toplulukların afetlere karşı daha iyi hazırlanmalarına nasıl katkı sağlanabileceğini keşfetmek amacıyla yola çıkmıştır.

Araştırmanın amacı, Van şehir merkezinin kenar mahallelerinde yaşayan ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerin deprem öncesindeki afetlere hazırlık süreçlerini, deprem sonrasındaki deneyimlerini ve bu deneyimlere bağlı olarak gerçekleştirdikleri afet hazırlık süreçlerini ayrıca deprem gibi doğa olaylarını nasıl anlamlandırdıklarını anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, aşağıdaki konularda daha fazla bilgi edinmek ve çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır:

a)Van kent merkezinin çeper mahallelerinde yaşayan yoksul bireylerin 2011 Van depremleri öncesindeki hazırlıklarını incelemek.

b)Van'ın kenar mahallelerinde yaşayan yoksul insanların önceki deprem deneyimlerini inceleyerek, bu deneyimlerin bireyler ve topluluklar üzerindeki etkilerini anlamak ve aynı zamanda depremi deneyimledikten sonra yapılan hazırlık süreçlerini araştırmak.

c)Yoksul kesimlerin deprem gibi doğa olaylarına nasıl bir anlam yüklediklerini anlamak.

d)Yoksul kesimlerin afetlerle başa çıkma stratejilerini anlamak

e)Toplumsal eşitsizliğin, depremin toplumsal etkilerini nasıl derinleştirdiğini, aynı zamanda depremin toplumsal eşitsizliği nasıl artırdığını ve yoksul hanelerin depremlerin etkilerine karşı neden daha savunmasız hale geldiğini araştırmak.

f)Araştırma sonuçlarına dayanarak, yerel ve ulusal düzeyde afet hazırlık politikaları ve uygulamaları için öneriler sunmak.

Yoksul kesimlerin afet deneyimlerini ve afet öncesi ile sonrası hazırlık süreçlerini, depremleri nasıl anlamlandırdıklarını odak noktasına alan bir çalışmanın yapılmamış olması, bu araştırmanın önemini vurgulamaktadır. Depremlerin yoksullukla olan ilişkisinin anlaşılması ve yoksul kesimlerin depremlere nasıl hazırlıklı olabilecekleri üzerine araştırmalar, ülkenin afet yönetimi ve risk azaltma stratejileri için büyük bir önem taşıyacağı varsayılmaktadır. Benzer şekilde elde edilecek bulgular afet yönetimi politikalarının geliştirilmesi ve dezavantajlı grupların daha iyi korunması için kritik bir bilgi kaynağına dönüşeceği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında, deprem, yoksulluk ve afet gibi konuları detaylı bir şekilde incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemleri tercih edilerek derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği, diğer araştırma teknikleri içinde araştırmacıya ve görüşme yapılan kişiye esneklik ve derinlik sağlayan bir gözlem tekniğidir (Aziz, 2014, s. 86). Bu yöntem, araştırmacının katılımcılarla birebir etkileşimde bulunmasına ve detaylı bilgi elde etmesine olanak tanır. Bu tür görüşmelerde, esneklik sağlanabilmesi için görüşme soruları genellikle genel bir çerçeveyi ifade eder. Görüşme sırasında, görüşmeci yeni sorular ekleyebilir, ara sorular sorabilir veya bazı soruları saf dışı bırakabilir (Aziz, 2014, s. 86). Bu esneklik, katılımcının yanıtlarına ve ortaya çıkan konulara göre yönlendirici değişiklikler yapma olanağı sağlar. Bu da araştırmacının daha derinlemesine ve zengin veriler elde etmesine imkân tanır, çünkü konular belirli bir konuyla sınırlı kalmaz ve katılımcının deneyimleri üzerinde serbestçe keşif yapılabilir. Nitel araştırmanın temel özelliği, tartışılan konuları, olayları ve değerleri kişilerin bakış açılarıyla incelemektir. Araştırmacılar, katılımcıların kullandığı dil, anlamlar ve kavramlar üzerinde odaklanarak, bu unsurları anlamaya çalışır ve bunların araştırılan kişiler için ne ifade ettiğini anlamaya çalışır (Ekiz, 2020, s. 35). Bu yöntem, konuların karmaşıklığını ve derinliğini daha iyi kavramak için kullanılan bir araştırma yöntemi olarak öne çıkmaktadır. Başka

bir ifadeyle nitel yöntemin temel hedefi, kesin ve nesnel sonuçlara ulaşmayı amaçlayan deney ve gözlem gibi yöntemler yerine, sosyal hayatı anlama, yorumlama ve öznel boyutlarını vurgulama yolundadır (Karakurt Acar, 2007, s. 4). Bu yöntem, "kültürü", "anlamı" ve "dili" çok önemli kavramlar olarak kabul eder. Sosyal, kültürel ve politik olayları, bu olayları yansıtan konuşmalara odaklanarak ve bu konuşmaların içinde bulunan bazen açık, bazen gizli öznel özellikleri keşfetmeye çalışarak anlamaya çalışır. Bu, yorumsamacı yaklaşımın temel amacını oluşturur (Kümbetoğlu, 2005, s. 27). Nitel bir yaklaşımın bakış açısı, araştırmacının kendisini sadece bir veri toplama aracı olarak görmemesi, yalnızca 'bir aracı', bir bilgi toplayıcı rolünde düşünmemesi gerektiğini vurgular ve araştırmacıya farklı işlevler yükler (Kümbetoğlu, 2005, s. 29). Dolayısıyla araştırmacı, kendi deneyimlerini önemli bir kaynak olarak kullanarak, araştırma sürecini daha zengin hale getirebilir. (Lipson'dan aktaran; Kümbetoğlu, 2005, s. 29). Buna göre nitel bir araştırma yaklaşımı, araştırmacının katılımcılarla empati yapmasını, duygusal bağlar kurmasını ve araştırma sürecinde esnek olmasını gerektirebilir.

Araştırmacının katılımcı grubunu, 40 yaş ve üzeri evli kişilerden oluşan ve Van kent merkezinin çeper (Bostaniçi, Hacıbekir, Karşıyaka, Beyüzümü, Seyrantepe, Şabaniye, Eminpaşa) mahallelerinde yaşayan aile reisi bireyler oluşturmaktadır. Katılımcı grup, İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçelerine bağlı sosyal yardım ve dayanışma vakıflarından sosyal destek alan aileler arasından "kartopu tekniği" kullanılarak oluşturulmuştur. Bu bireylerin ayrıca 23 Ekim veya 6 Kasım 2011 tarihlerinde Van'da yaşanan depremi deneyimlemiş olmaları şart koşulmuştur. Katılımcı bireylerin yoksulluk durumlarının doğruluğu ayrıca mahalle muhtarları tarafından ve görüşmeler sırasında yapılan gözlemlerle teyit edilmiştir. Yaş sınırını 40 yaş ve üzeriyle sınırlamanın temel nedeni, 2011 Van depreminde yetişkin olan bireylerin araştırmada yer almasını sağlamaktır. Bu kararın arkasındaki mantık, depreme ilgili deneyimlerin ve izlenimlerin daha olgun bir perspektiften paylaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesidir. Araştırma, derinlemesine görüşme (mülakat) tekniği kullanılarak gerçekleştirilen veri toplama sürecini içermektedir. Toplamda 7 sosyo-demografik ve 10 açık uçlu soruyu içeren toplam 17 soru katılımcılara yöneltilmiştir. Ayrıca, araştırmacının amacına ve derinlemesine görüşme tekniğinin doğasına uygun olarak, temel konular etrafında birçok farklı soru da sorulmuştur. Bu soruların, katılımcıların genel özellikleri, ekonomik durumları, afetlere hazırlık süreçleri, afetler sırasında karşılaştıkları zorluklar, afet deneyimleri ve deprem ile yoksulluk arasındaki ilişkileri ortaya koyan nitelikte olmalarına özen gösterilmiştir.

Araştırmacının odak noktasının yoksulluk ve deprem olmasına rağmen, yoksullukla ilgili direkt soruların sorulmasından kaçınılmıştır. Bu kararın

temelinde, katılımcıların yoksullukla ilgili sorulara abartılı cevaplar verebileceği ve bu durumun araştırmacıyı yanıltabileceği düşüncesidir. Nihayetinde sahada yapılan görüşmeler doyum noktasına ulaştınca sonlandırılmıştır. Görüşlerdeki tekrarlamalarının belirgin hale gelmesi ve ana temaların kapsamlı bir şekilde ele alınmış olması, araştırmacının doyuma ulaştığını göstermiştir. Bu nedenle, 28 katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmeler bu aşamada sonlandırılmıştır. Her bir katılımcının katkıları dikkatlice değerlendirilmiş ve bu görüşler araştırmacının amaçları doğrultusunda yorumlanmıştır.

Araştırmada, örneklem içinde yer alan katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla, bulgular bölümünde her bir katılımcı, anonimliği sağlamak için özel kodlarla temsil edilmiştir. Bu yöntemle, katılımcıların kişisel bilgileri korunarak, araştırmacının bütünlüğü ve etik standartlarının yerine getirilmesi sağlanmıştır.

Araştırma için 23/10/2023 tarihinde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Yayın Etik Kurul Başkanlığı tarafından düzenlenen 2023/26 oturum sayılı Etik İzin Raporu alınmıştır.

5. Bulgular

Araştırmacının bulguları, deprem öncesi hazırlık süreçleri, depremlerin sonrasındaki deneyimler ve afetlere hazırlık süreçlerine dair derinlemesine görüşme analizlerini kapsamaktadır. Bu çerçevede ilkin katılımcıların sosyoekonomik ve demografik özelliklerine bakılmıştır. Ardından katılımcıların 2011 Van Depremi öncesi hazırlık süreçleri ele alınmıştır. Devamında deprem sürecinde yaşadıkları problemlere mercek tutulmuş; barınma, temel ihtiyaçların giderilmesi ve birtakım psikolojik faktörlerin arkasındaki sosyoekonomik ve demografik faktörlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Nihayetinde günümüz itibarıyla depremlere hazırlık yapma süreçleri masaya yatırılmış ve yoksulluk ekseninde hazırlık süreçleri tartışmaya açılmıştır.

5.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Dokusu

Araştırma kapsamında 28 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcıların 9'u kadın, 19'u ise erkektir. Katılımcıların çoğunluğu evlidir ve genellikle çocuk sahibidir. Eğitim düzeyi genellikle düşüktür; çoğunlukla ilköğretim mezunu katılımcılar bulunmaktadır. Meslek dağılımı çeşitlidir. Katılımcılar arasında ev hanımları, işçiler, serbest meslek sahipleri gibi farklı meslek grupları bulunmaktadır. Gelir düzeyi genellikle düşüktür. Birçok katılımcı asgari ücretin altında gelir elde etmektedir. Katılımcıların detaylı sosyo demografik durumu aşağıda tablo da sunulmuştur.

Tablo2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı Kod	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Çocuk Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Aylık Hane Gelir Durumu
K1	Erkek	57	Evli	İlkokul	Serbest	6	3	4000 TL
K2	Kadın	42	Dul	Okuryazar değil	Ev hanımı	3	4	3000 TL
K3	Kadın	49	Evli	Okuryazar	Ev hanımı	7	7	Asgari ücret
K4	Kadın	60	Evli	Okuryazar değil	Ev hanımı	5	4	Asgari ücret altı
K5	Kadın	43	Evli	Ortaokul	Ev hanımı	4	6	Asgari ücret altı
K6	Erkek	43	Evli	Ortaokul	Baklava ustası	5	7	Asgari ücret
K7	Kadın	42	Evli	Ortaokul	İşçi	2	4	Asgari ücret altı
K8	Erkek	63	Evli	Okuryazar	Hurdacı	5	7	Asgari ücret altı
K9	Kadın	44	Dul	İlkokul	Ev hanımı	3	4	Asgari ücret altı
K10	Kadın	47	Evli	İlkokul	Ev hanımı	3	5	Asgari ücret altı
K11	Kadın	44	Evli	Okuryazar değil	Ev hanımı	5	7	Asgari ücret altı

K12	Erkek	42	Evlü	İlkokul	Serbest	4	6	Asgari ücret altı
K13	Kadın	53	Evlü	Lise	Ev hanımı	3	2	Asgari ücret altı
K14	Erkek	56	Evlü	İlkokul	Serbest	2	4	Asgari ücret altı
K15	Erkek	43	Evlü	İlkokul	Serbest	2	4	Asgari ücret altı
K16	Erkek	48	Evlü	İlkokul	İşçi	0	5	Asgari ücret altı
K17	Erkek	65	Evlü	İlkokul	Serbest	4	4	Asgari ücret altı
K18	Erkek	48	Evlü	Okuryazar	Kapıcı	4	7	Asgari ücret
K19	Erkek	60	Evlü	İlkokul	Pastane cılık	6	5	Asgari ücret altı
K20	Erkek	46	Evlü	İlkokul	İnşaat işçisi	4	6	Asgari ücret altı
K21	Erkek	44	Evlü	İlkokul	Boyacı	3	5	Asgari ücret altı
K22	Erkek	52	Evlü	İlkokul	İşçi	5	7	8000 TL
K23	Erkek	43	Evlü	İlkokul	Garson	3	5	8000 TL

K24	Erkek	62	Evlü	Okuryazar	Seyyar satıcı	6	6	Asgari ücret altı
K25	Erkek	50	Evlü	İlkokul	Hamal	4	7	Asgari ücret altı
K26	Erkek	52	Evlü	İlkokul	İşsiz	3	5	Asgari ücret altı
K27	Erkek	45	Evlü	Ortaokul	Hurdacı	4	6	7000 TL
K28	Erkek	68	Evlü	İlkokul	İşsiz	7	6	Asgari ücret altı

5.2. Katılımcıların 2011 Van Depremi Öncesi Hazırlık Süreçleri

Afetlere karşı hazırlık, toplumun genel güvenliği ve refahı için önemli bir faktördür. Ne var ki, insanlar genellikle kendi günlük yaşamlarında bir afeti doğrudan deneyimlemediklerinde, bu tür olayların gerçekleşme olasılığını düşük görme eğilimindedirler. Katılımcıların 2011 Van depremleri öncesi afetlere karşı hazırlıklarını değerlendirirken paylaştıkları görüşler genellikle şu ana hatlar üzerinde yoğunlaşmaktadır:

"Deprem öncesi bir hazırlığımız yoktu. Hani biz ne bilelim, nereden bilebilirdik deprem olacağını. Şimdi söyle ben nereden bileceğim. Hadi deprem olacak mı olmayacak mı? En azından şu anda biz bir deprem gördük biliyoruz. O zaman hiçbir şey bilmiyorduk. Hiç kimsenin aklına gelmiyordu deprem" (K1, Erkek, İşçi, 57).

"2011 yılında depreme karşı herhangi bir hazırlığımız yoktu. Marmara depremi ve Çaldıran depremi gibi depremleri duymuştuk, biliyorduk, ancak Van'da bir depremin olacağını hiç aklımızın köşesine bile getirmedik" (K3, Kadın, Ev hanımı, 49).

"Yoktu, hiçbir hazırlığımız yoktu. Van'da deprem olacağını hiç düşünmüyorduk bile" (K10, Kadın, Ev hanımı, 47).

Yapılan görüşmeler sonucunda anlaşılıyor ki, insanlar belirli bir olayın gerçekleşme olasılığını düşük gördükleri durumlarda, bu olayla ilgili önlemler almak ya da hazırlıklı olmak konusunda düşük bir motivasyona sahip olabiliyorlar.

Özellikle, yaşadıkları bölgede meydana gelen afet gibi durumlarla ilgili olarak, insanlar genellikle "Bu bana başıma gelmez" ya da "Bu olay çok nadir olur" gibi düşüncelerle kendilerini rahatlatır ve gereken hazırlıkları yapma konusunda isteksiz olabilirler.

"2011 yılında depreme karşı herhangi bir hazırlığımız yoktu. Marmara depremi ve Çaldıran depremi gibi depremleri duymuştuk, biliyorduk, ancak Van'da bir depremin olacağını hiç aklımızın köşesine bile getirmedik" (K3, Kadın, Ev hanımı, 49).

"Yok, valla hiçbir hazırlığımız yoktu. Hiç görmediğim yaşamadığım bir şeydi deprem. Nasıl hazırlıklı olacağım. Hiç başımıza gelmediği için bilmiyorduk. Sadece televizyondan dinliyorduk. Başımıza geldikten sonra insan anlıyor" (K9, Kadın, Ev hanımı, 44).

"Yok, valla hiçbir hazırlığımız yoktu. Depremi olacağını düşünmezdim hiç. Aslında aklımdan geçiyordu ama bu şekilde olacağı hiç aklımdan geçmezdi. Yani başımıza gelemez diye düşünüyorduk." (K23, Erkek, Garson, 43).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere, 2011 Van depremi öncesinde, çoğu birey olası bir depreme karşı herhangi bir hazırlık yapmamıştı. Bu durum, genellikle afetlerin ciddiyetini yeterince anlamamak veya buldukları bölgelerdeki deprem olasılığını göz ardı etmekten kaynaklanmaktadır. İnsanlar, günlük yaşamın koşuşturması içinde deprem, sel, heyelan gibi olayların muhtemel etkilerini ihmal edebilirler, bu da afetlere karşı bilinç düzeyinin düşük olduğunu gösterir. Bu düşük bilinç düzeyi, deprem gibi olayların zararlarını daha da artırabilir. Afetlere karşı bilinçsizlik, sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumun genel direncini zayıflatabilir. Bu nedenle, afetlere karşı hazırlıklı olmanın önemi büyüktür. Afet öncesi eğitim alma, acil durum planları oluşturma, güvenli tahliye yollarını bilme ve acil durum çantası bulundurma gibi tedbirler, insanları olası afetlere karşı daha dirençli hale getirebilir. Bu tür önlemler, sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumun genel afet direncini artırarak daha güvenli bir yaşam sağlayabilir.

5.3. Katılımcıların Deprem Anı ve Sonrasında Yaşadıkları Problemler

Deprem akşamı ve sonrasında afetzedelerin yaşadığı en önemli problemlerin başında barınma gelmektedir. Barınma, insanların hayatta kalabilmeleri ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için temel bir ihtiyaçtır. Fiziksel koruma sağlamanın ötesinde, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlara da cevap verir.

Ancak afetler, birçok insanın barınma ihtiyacını derinden etkileyebilir. Van'daki depremler birçok aileyi evsiz bırakmış, ayakta kalan evlerin önemli bir kısmı kullanılamaz hale gelmiştir. Özellikle düşük gelirlili aileler için bu süreç çok daha sancılı geçmiştir. Yoksul kesimler uzun süre uygun ve güvenli bir konut bulmakta zorlanmışlardır. Depremden ardından çadır barınma gibi geçici çözümler ortaya çıksa da, bunlar sınırlı dayanıklılığa ve yetersiz koşullara sahip olduğundan başka problemlere yol açmıştır. Van Depremi'nin etkileri, toplumun alt gelir grubundaki bireyler üzerindeki ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri daha da belirgin hale getirmiştir. Depremden önceki barınma sorunu, toplumun alt gelir grubundaki bireyler üzerindeki ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir.

“Evim yıkıldı. En çok bu beni etkiledi. Çünkü evsiz kaldım. Kerpiç evdi topraktan yapılmıştı ama en azından başımızı sokacak bir evimiz vardı. Deprem olunca da yıkıldı. Yine de çok şükür bize bir şey olmadı. Ev yerle bir olmuştu... Çocuklarımı alıp ablamin evine yani eniştemin evine gittik. Onların evine de yıkım verilmişti ama bahçeleri büyüktü orada çadır kurduk. Yaklaşık 8-9 ay orada kaldık. Bahçeye çadır kurmuştuk çadırı da kendi imkânlarımızla naylon brandadan yapmıştık. Allah kabul etmesin naylon fiyatlarına birden zam yaptılar. Bildiğimiz naylon brandalar olur ya onlardan işte. Havalarda soğuktu. Sıcak tutsun diye yaptığımız çadırların üzerine evdeki battaniyeleri örttük. Battaniye fiyatlarına da zam yaptılar Allah kabul etmesin inşallah” (K2, Kadın, Ev hanımı, 42).

“Depremden ardından barınma sorunuyla karşı karşıya kaldık. Ancak barınacak bir çadır bile bulamadık. Üzerimizi örtecek bir naylon poşetimiz bile yoktu. Kendi imkânlarımızla naylondan çadır yaptık. Biz üç aile, bu naylon çadırın altında yaşamaya başladık. Yağmur yağdığında çadırımıza su sızıyordu, torunlarım uyuyordu, yağmurun üzerlerine damlamaması için peştamalımı tutuyordum. Sonra, kızımın öğretmen arkadaşı bize bir çadır gönderdi. Üç aile olarak

burada kalmaya başladık. Dardı üst üste yatıyorduk. Ben, eşim ve çocuklarım; oğlum eşi ve çocukları, kızım, damadım ve çocukları bu çadırda kaldık günlerce. Daha sonra, inşaat halinde olan tek katlı bir evin pencerelerini ve kapılarını kapattık ve üç aile oraya taşındık. Her aile, ayrı bir odada kalıyorduk” (K4, Kadın, Ev hanımı, 60).

Deprem sonrasında ortaya çıkan barınma sorunu, depremzedelerin karşılaştığı zorlukları ve toplumsal mücadeleyi öne çıkarmıştır. Çadıra ulaşmakta sorun yaşayan yoksul kesimler alternatif barınma çözümleriyle bu süreci atlattırmaya çalışmışlardır.

5.3.1. Çadırda Yaşam Mücadelesi ve Artan Temel İhtiyaçlar

Uzun süreli çadır yaşamı bir dizi sorunu beraberinde getirmektedir. Güvenlik endişeleri, iklim koşullarına uyumsuzluk, hijyen sorunları, temel altyapı eksikliği, psikolojik sorunlar ve çocukların eğitiminde yaşanan problemler bunların başlıca olanları olarak sıralanabilir. Nitekim araştırmaya konu olan afetlerde katılımcıların temel ihtiyaçlarını karşılamakta sıkıntılar yaşadıkları, elektrik kesintileri, su sıkıntısı, hijyen sorunları, yetersiz ısınma gibi zorluklarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu durum, özellikle kış aylarında yaşamlarını olumsuz etkilemiştir. Psikolojik streslerin yanı sıra, barınma koşullarındaki zorluklar da depremzedelerin yaşantılarını katlanması zor bir çileye dönüştürmüştür.

“Zar zor bir çadır bulduk. Üzerinde UN (Birleşmiş Milletler) yazıyordu. O da inceydi galiba yazlıktı. Üzerine battaniye gibi şeyler örttük sıcak olsun diye. İlk zamanlar elektrik yoktu. Sonra elektrik verdiler çadırın içinde ısıtıcılar yakıyorduk. Ama gece uyurken korkuyorduk yangın çıkar diye. Sabah namazına kalktığımda açıyordum ısıtıcıyı artık uyumuyordum.” (K2, Kadın, Ev hanımı, 42).

“Çadırda kalıyorduk. Çadır su alıyordu. Yağmur yağdığında, eşyalarımızı sular altında bırakıyordu. Bir sabah uyandığımızda yataklarımız ve biz sular içindeydik. Yağmur yağmış, yoldaki tüm su çadırımızın içine dolmuştu. Eşimin giysileri bile ıslanmıştı. Çadırın önüne briket koyduk, ancak yine de sular çadıra doluyordu. Çadırdaki tüm eşyalarımız mahvoldu. Sinir krizleri geçirdim, yüzüme ve başıma vurdum. Komşularımız, çadırlarından çıkarak beni sakinleştirdiler. O

günlerden sonra baş ağrılarım başladı. Şimdi sürekli başım ağrıyor. Zaten deprem psikolojimizi bozmuştu, bu tür olaylar başımıza gelince daha da kötü oluyorduk. Birçok zorluk yaşadık. Çadırımız kullanılamaz hale gelmişti.” (K3, Kadın, Ev hanımı, 49).

“3 ay çadırda kaldık. Hava çok soğuktu. Çadırı ısıtamıyorduk. O yüzden evlerimize geçtik. Dedik soğukta donarak öleceğimize depremden ölelim daha iyi. Çadırda çok üşüyorduk. Çadıra soba kuramıyorduk. Çadırlar sobaya uygun değildi. Yangın çıkarabilirdi. Elektrikli ısıtıcılar kullanıyorduk. Onlarda ısıtmıyordu.” (K9, Kadın, Ev hanımı, 44).

Depremzedelerin barınma süreçleri, çadır kurma, bakım ve yaşam koşulları konusunda yaşadıkları zorluklar görüşmelerde belirgin olarak öne çıkmıştır. Çadırların su sızdırması, soğuk hava koşulları, elektrik kesintileri, sobadan zehirlenme ve yangın endişeleri gibi sorunlar, depremzedelerin yaşamını olumsuz etkilemiştir. Parin ve Bilik'in (2020, s. 234-252) afet çadırlarında yaşanan yangınlar ve ölümlerle ilgili tespitlerini destekler nitelikte katılımcıların benzer endişeler yaşadıkları gözlenmiştir.

Afet zamanları toplumsal dayanışmanın yoğunlaştığı günleri de beraberinde getirmektedir. Nitekim görüşmelerde bireylerin pes ettikleri noktada komşuları imdadına yetişmiştir. Çözüm üretmekte zorlandıkları dönemlerde komşularından destek bulmuşlardır. Bulgular deprem sonrası çadır yaşamının neden olduğu zorlukların özellikle yoksullukla mücadele eden aileler için daha da katlanamaz hale geldiğini göstermektedir.

5.3.2. Çadırda Güvenlik Kaygısı, Belirsizlikler ve Göç

Depremzedelerin çadırlarda yaşaması, güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Sınırlı güvenlik önlemleri, çadırların hırsızlık gibi olaylara açık hale gelmesine neden olmuştur. Bu durum, depremzedelerin psikolojik olarak zor bir süreçle baş etmelerine yol açmıştır. Ayrıca, çadırlardaki sınırlı alan ve koşullar, aile içi gerilimleri artırarak depremzedelerin genel güvenlik duygusunu olumsuz etkilemiştir.

“Gece hırsızlık olaylarına karşı insanlar silah patlatıyordu. Silahlar patladığında çocuklarım ağlıyordu. Babaları yoktu. Korkuyorlardı. Tam uykuya dalıyorduk birden silahlar patlıyordu. Uykudan sıçırıyorduk. Keşke devlet izin vermeseydi. Arada polis asker arabası devriye atsa hırsızlık

zaten olmazdı. Patlatılan silahlar iyice psikolojimizi bozdu.”
(K9, Kadın, Ev hanımı, 44).

“En çok bebek bezi ve mama ihtiyacı oluyordu. Çünkü birçok kadının korkudan sütü kesildi. Dışarı soba kurduk. Yemeğimizi çayımızı orda pişiriyorduk.” (K13, Kadın, Ev hanımı, 53).

“Sonunda bir çadır aldık. Getirdik kurduk. Soğuktu, kıştı. Mecbur içinde soba yaktık. Yoksa ısınmıyordu. Kömür sobası yaktık. O gece çok kar yağıyordu, fırtına vardı. Gece ne olduysa bilmiyorum biz uyurken önce burnuma koku geldi. Sonra uyandım baktım çadıra duman dolmuş. Allah sanki bana dedi uyan zehirleneceksiniz. Kalktım bağırdım çocukları dışarı çıkardım. Dışarı çıkar çıkmaz hepimiz kusmaya başladık. Artık çadırdaki kalmaya korktuk. Uyanmasaydım hepimiz ölecektik. Geçtik ağır hasar verilmiş topraklı evimize. Dedim çadırdaki öleceğimize evimde ölürüm daha iyi. Gâvurun başına gelmesin çok zordu. Soğuktu, açlıktı, perişanlıktı.”
(K28, Erkek, İşsiz, 68).

Katılımcıların anlatıları, çadır yaşamının korku ve güvenlik eksiklikleriyle iç içe olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Geceleyin yaşanan hırsızlık olayları ve silah patlamaları, insanların çadırlarında güven içinde hissetmelerini engellemiştir. Bu olaylar, özellikle çocukların ruhsal sağlığını ciddi şekilde etkilediği söylenebilir. Silah sesleriyle irkilerek uyanan çocuklar ve diğer aile bireyleri, korku ve belirsizlik içinde bir yaşam sürmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, çadır yaşamının fiziksel zorluklarıyla birleşen güvenlik endişeleri, ailelerin yaşam kalitesini daha da düşürmüştür. Sürekli su baskınları, soğuk hava koşulları ve temel ihtiyaçlara uzak mesafede olmak, güvenli bir çevrede yaşamının ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir. Elektrik eksikliği ve kullanılan ısıtıcıların güvenlik endişeleri de çadır yaşamının güvensizliğini ortaya koymaktadır. Olası bir yangın korkusu, ailelerin uyku düzenini etkilemiştir.

Katılımcı 13'ün, "birçok kadının korkudan sütü kesildi" ifadesi, deprem sonrasında yaşanan stresin ve belirsizliğin bir sonucu olarak kadınların emzirme yeteneklerindeki değişikliklere işaret etmektedir. Bu durum, depremin yarattığı korku ve endişenin fizyolojik etkilere yol açtığını göstermektedir. Bu katılımcı ifadeleri, deprem sonrası çadır yaşamının sadece fiziksel değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik olarak da ağır bir yük getirdiğini açıkça göstermektedir.

Afet süreçlerinin ortaya çıkardığı en önemli problemlerden birisi de hiç kuşkusuz göçtür. Çoğu zaman göç bir tercih olmaktan öte bir zorunluluk olarak kendisini afetzedelere dayatır fakat elbette göç için de ekonomik imkânlar gerekir. Nitekim yapılan görüşmelerde depremle birlikte oluşan göç arzusuna karşılık yoksulluk aşılması zor bir bariyere dönüşmüştür afetzedelerde. Ekonomik yeterliliğe sahip aileler göç edip afet sahasını ardında bırakırken yoksul kesimler için zorluklar giderek katlanır; imkânsızlık ve maddi sıkıntılar nedeniyle göç bir seçenek olmaktan çıkar:

"Başka bir yere göç etmedik. Depremde evim yıkıldı. Eşim bir trafik kazasında hayatını kaybetmişti. Kadın başıma nereye göç edebilirdim ki? Üç kızımın kendi bahçemizde çadırda kalamaya korktuğumuz için. Karşıyaka Mahallesi'nde yaşayan ablamın evinin bahçesinde onlarla beraber çadır kurduk. Başka bir şehre taşınmak için imkânım yoktu. Ne ile taşınacaktım? Nasıl gidecektim? Nereye gidecektim?" (K2, Kadın, Ev hanımı, 42).

"Depremde hiçbir yere göç etmedik. Hangi imkânla göç edecektik. İmkânım olsaydı gitmez miydik? Ama yoktu. Bu kadar çoluk çocuğu nereye götürecektim. Çarşıya gidip kendimize bir ekmek alacak paramız yoktu, neyle göç edecektik. Kimse çalışmıyordu. Para nerden gelecekti. Çocuklarımdan kimse çalışmıyordu. Hepsi işsizdi. İmkânı olan ya da arkadaşı, tanıdığı olan gidiyordu. Bu tamamen imkâna bağlıdır. İmkânı olan çoluk çocuğunu aldı gitti. Gelinim şahittir. Vallahi billahi evde pişirecek hiçbir şey yoktu." (K4, Kadın, Ev hanımı, 60).

2011 Van depreminde göç etmek isteyen ailelerin kamu imkânlarıyla başka kentlere göç etmeleri ve oralarda barınmalarına olanak sağlanmış olsa da gidilecek yerde nispi düzeyde de olsa ekonomik imkânlara sahip olma koşulu, yoksul kesimlerin göç etme kararı almalarını engellemiştir. Katılımcıların göçle ilgili ifadeleri, genel olarak yoksulluk, ekonomik zorluklar ve iş güvencesi kaygısı gibi temel faktörlerin göç kararlarını şekillendirdiğini göstermektedir. Birçok katılımcı, ekonomik imkânsızlık nedeniyle göç etme imkânı olmadığını ve depremin etkileriyle başa çıkma konusunda sınırlı seçeneklere sahip olduklarını belirtmiştir. İş kaybı endişesi birçok katılımcının mevcut konumlarında kalmaya karar vermelerine neden olmuştur. Katılımcıların ifadelerinde ekonomik faktörlerin yanı sıra iş güvencesi, iş kaybı endişesi ve mevcut yaşam şartlarını muhafaza etme çabalarının göç etmeme kararlarını etkilediği gözlenmiştir.

5.3.4. Sağlık Sorunları, Çocuk Bakımı, Hijyen ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinden Kaynaklanan Problemler

Çocuk bakımı ve hijyen konusunda depremzedelerin karşılaştığı zorluklar, özellikle çadır yaşamının getirdiği sınırlamalara ve acil durum koşullarına bağlı olarak önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, araştırmaya katılan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Evimiz topraktandı ve her tarafı yıkık döküktü. O zaman altı kız ve bir erkek çocuğum vardı. Onların banyosunu yapmakta zorlanıyordum, çünkü sıcak su veya banyo imkânı yoktu. Leğende banyo yaptırıyordum, dışarıda taş ocakta ısıtıyordum suyu. Hava çok soğuktu. Çocuklarımın banyosunu temiz yaptıramadığım için beş kızımın da başı bitlendi. Yıkayamıyordum, yemin ederim ki bütün kızlarımın başı bitlendi.” (K3, Kadın, Ev hanımı, 49).

“Evimiz döşeme topraklı evdi ama sağlam değildi, yıkılmamıştı ama ağır hasarlıydı. Orada banyo yapamıyorduk ve bazen gerçekten uzun bir süre, hatta 20 gün boyunca banyo yapmadan öylece kalıyorduk. Evimiz büyük hasar gördü ve bu dönemde zor duruma düştük. Vallahi billahi çocuklarımız bitlendi, saçlarımıza bir sürü bit girdi. Eve girmeye korkuyorduk. Suyu ısıtacak hiçbir şeyimiz yoktu.” (K4, Kadın, Ev hanımı, 60).

“Çocuklarım bitlendi. Sıcak su yoktu. Ben de çay için kullanılan su ısıtıcısında suyu ısıtıyordum. Çocuklarımı öyle yıkıyordum. Ama temiz yıkayamıyordum o yüzden saçlarına bit girdi. İki saat bitlerini ayıklıyordum. Her zaman banyo yaptıramıyordum.” (K5, Kadın Ev hanımı, 43).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere, depremin etkisiyle evlerin hasar görmesi, temel altyapı eksiklikleri ve sıcak su gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması, bölgedeki ailelerin temel hijyen ve sağlık sorunlarıyla karşılaşmasına neden olmuştur. Bu durum, günlük yaşamın normal seyrini sürdürmekte ciddi zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Evlerin hasar görmesi, banyo olanaklarının sınırlı olması ve su ısıtma sorunları, özellikle çocukların hijyen sorunlarıyla başa çıkma konusunda aileleri zorlamıştır. Ayrıca, medikal malzeme temini gibi özel sağlık ihtiyaçlarına erişimde yaşanan zorluklar da vurgulanmıştır. Ayrıca, evlerin hasar görmesi nedeniyle temizliğin sağlanamaması özellikle soğuk kış günlerinde büyük bir zorluğa dönüşmüştür.

Su ısıtma sorunları, çamaşır ve bulaşık yıkama gibi temel günlük aktiviteleri gerçekleştirmeyi zorlaştırmıştır. Bu da hijyen standartlarının düşmesine ve buna bağlı olarak sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Deprem sonrası çadır yaşamının zorlukları genellikle kadınlar tarafından daha fazla deneyimlenir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rolleri, güç dinamikleri ve sosyal normların etkisi altında gerçekleşir. Kadınlar genellikle çocuk bakımı, hijyen ihtiyaçları, beslenme, ısınma ve aile içi sorumluluklar gibi konularda daha fazla baskı altındadır. Cinsiyet rolleri, toplumun kadınları ve erkekleri nasıl algıladığına ve hangi rollerin daha değerli olduğuna dair inançları yansıtır. Bu bölünmeler, cinsiyet temelli toplumsal tahakkümü ve değer yargılarını ortaya çıkarır. Dolayısıyla, deprem sonrası çadır yaşamı deneyimleri, cinsiyet rollerindeki farklılıkları vurgular. Erkekler genellikle dışarıda, kamusal alanlarda, gösterişli ve tehlikeli işlerle ilişkilendirilirken, kadınlar genellikle evde, iç mekânda ve daha geleneksel olarak değerlendirilen işlerle özdeşleşir. Bu bölünmeler, cinsiyet temelli toplumsal tahakkümü ve değer yargılarını ortaya çıkarır. Yani, toplumda hangi işlerin daha değerli veya daha prestijli sayıldığı, cinsiyet temelli bölünmelerle belirlenir (Bourdieu, 2015, s. 45).

“...Gidiyordum sabahtan akşama kadar çadır getiremiyordum. Eve geliyordum çocuklarım bana bakıyordu canım çok sıkılıyordu. Çadırlar havaalanın orada dağıtılıyordu. Arabası olan gidip alıyordu. Arabası olmayan gidemiyordu. Çadırlar çok ağırdı taşıyamazdın. Mecbur araba lazımdı. Bir gün gittim kavga ettim. Dedim benim çocuklarım dışarda kalmış. Zorla kavgayla bir çadır aldım. Hurda arabamın üzerine attım öyle getirdim.” (K8, Erkek, Hurdacı, 63).

“Binlerce insan kuyrukta bekliyorduk bize çadır versinler diye. Günlerce gidip geldik çadır alamadık. Çocuklarımız perişan olmuştu. Biz de perişan olduk. Bize çadır verdiler çok ağırdı. 10-15 kişi bir olup şehir içi nakliyat tutup öyle getirdik çadırı. Çok soğuktu. Elektrik ısıtıcılar da ısıtmıyordu. Elektrikler ikide bir kesiliyordu. Yardım vermediler bize. Çadır haricinde bize hiçbir yardım vermediler” (K17, Erkek, İşsiz, 65).

“Çocuklarım bitlendi. Sıcak su yoktu. Ben de su ısıtıcısı kettede su ısıtıyordum. Çocuklarımı öyle yıkıyordum. Ama temiz yıkayamıyordum o yüzden saçlarına bit girdi. İki saat

bitlerini ayıklıyordum. Her zaman banyo yaptıramıyordum.” (K5, Kadın Ev hanımı, 43).

“Çocukların banyosunu falan hiç yaptıramıyordum. Vallahi bir ay boyunca banyo yapmadık. Benim engelli çocuğum 20 yaşında. Yetişkin bezi kullanıyor. Medikaller kapalı olduğu için bez bulamıyordum. Bu konuda çok zorluk yaşadım.” (K9, Kadın, Ev hanımı, 44).

Yukarıdaki katılımcı ifadelerinden anlaşıldığı üzere, erkekler çadır ve yardım arayışında etkin bir rol oynamışlardır. Toplumsal cinsiyet rolleri, genellikle kriz durumlarında erkeklere yardım arayışında olma ve ailelerini koruma sorumluluğu yükler. Kadınlar ise genellikle ev işleri, çocuk bakımı ve aile içi sorumluluklar gibi alanlarda daha fazla baskı ve sorumluluk altında olabilmektedir. Erkeklerin çadır yaşamında daha çok ısınma sorununu dile getirmelerine karşılık, kadınlar genellikle beslenme, temizlik, banyo, ısınma, sağlık gibi konularda sorunları daha çok vurgulamışlardır. Bu farklı vurgular, toplumsal cinsiyet rolleri ve yaşam deneyimlerinin, deprem sonrası koşullara nasıl yansıdığını göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, güç dinamikleri ve sosyal normlar, acil durum koşullarında yaşayan bireylerin deneyimlerini şekillendirmekte ve kadınlar ile erkekler arasında farklı zorluklara neden olmaktadır. Kadınların çoğunlukla çadır yaşamındaki zorlukları daha fazla deneyimlemesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınlara yüklenen ek sorumlulukları göstermektedir. Çocuk bakımı, hijyen ihtiyaçları, beslenme, ısınma ve aile içi sorumluluklar gibi konularda kadınların üzerindeki baskılar, kriz dönemlerinde daha da belirgin hale gelmektedir.

5.4. Geleceğe Dönük Beklentiler: Katılımcıların Afetlere Hazırlık Süreçleri, Güçsüzlük Hali ve Kaderci Anlayış

Van'da iki büyük deprem yaşayan katılımcılar önceden herhangi bir hazırlık yapmadıklarını belirtmişlerdi. Ancak, depremi deneyimledikten sonra onlara, bu deneyim sonrasında afetlere karşı bir hazırlık planı oluşturup oluşturmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere, deprem hazırlıkları için gerekli olan ekonomik kaynaklara erişim eksikliğinin, katılımcıların evlerini güçlendirmeleri veya depreme dayanıklı yeni evler yapmalarını engellediğini göstermektedir. Konutlarının depremlere dayanıklılığıyla ilgili yöneltilen soruya katılımcılar şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Deprem sonrası yapıldı ama dediğim gibi döşemedir. Ruhsatı yoktur. Bu eve deprem sigortası da vermezler. Oturduğum ev yıkıldı. TOKİ'den (Toplu Konut İdaresi) bir ev

çıkıta bana ama alamadım. Eşim bir trafik kazasında hayatını kaybetti. 3 kızımın ortada kaldık. Hiçbir gelirimiz yok. TOKİ'yi nasıl ödeyecektim. Bu ev de bir hayırsever tarafından yapıldı. Briket ev ağaç direklerden yapıldı. Depreme dayanıklı değil. Buna da şükür. En azından başımızı sokacak bir evimiz var." (K2, Kadın, Ev hanımı, 42).

"Evimi Deprem öncesi yaptım. Ruhsatı, sigortası yoktur. Evime ağır hasar raporu verildi. Yani yıkım raporu verildi. TOKİ'den bize bir daire çıktı ama alamadım. Ödeyemedim. Karnımızı ancak doyuruyoruz onu nasıl ödeyecektim?" (K8, Erkek, Hurdacı, 63).

"Evimiz eski bir ev, nereden baksanız 25-30 yıl öncesine ait. Topraklı bir evdir ve ruhsatı yoktur. Bu tür evlere deprem sigortası dahi verilmiyor. Önce evin yarısını yaptırdık, daha sonra elimize biraz para geçince arkadaki iki odayı da ekledik. Bu dönemde her şey parayla dönmektedir. Başımızı sokacak bir evimizin olsun da depreme dayanıklı mı dayanaksız kim düşünür." (K3, Kadın, Ev hanımı, 49).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere çoğu evlerini deprem öncesi dönemde inşa etmiş, genellikle topraklı veya kerpiçli yapılar olarak belirtmiştir. Ancak, bu evlerin çoğunda ruhsat bulunmamakta ve deprem sigortası da temin edilmemektedir. Ev sahipleri, ruhsat almanın yüksek maliyetli olduğunu ve devlet kurumlarının denetleme eksikliğine dikkat çekmektedir. Maddi zorluklar nedeniyle birçok katılımcının ruhsat alamama veya güçlendirme yapamama durumu yaşadığı vurgulanmıştır. Bu durumlar, evlerin depreme karşı dayanıklılığını olumsuz etkilemektedir. Deprem sigortası konusunda da benzer bir tablo çizilmektedir. Topraklı veya kerpiçli evlere deprem sigortası verilmediği ifade edilmiştir. Ev sahipleri, başlarını sokacak bir ev sahibi olma arzusunu vurgulamış, ancak ekonomik sıkıntılar nedeniyle güvenlik tedbirlerinin alınmasının ertelendiğini belirtmiştir.

Görüşme yapılan katılımcılar, ekonomik zorlukların konut güvenliği üzerindeki etkilerine dikkat çekmişlerdir. Yoksulluk, katılımcıların evlerini güvenli hale getirmelerini ve deprem sonrası güçlendirme çalışmalarını zorlaştıran temel bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Birçok katılımcı, ekonomik kısıtlamalar nedeniyle ruhsat alamamanın, güçlendirme yapamamanın ve deprem sigortası yaptıramamanın zorluklarını dile getirmiştir. Özellikle topraklı veya kerpiçli evlere deprem sigortası verilmemesi, ekonomik olarak dezavantajlı durumda olan ailelerin afetlere karşı daha kırılgan hale gelmelerine neden olmaktadır. Maddi

sıkıntılar nedeniyle birçok katılımcı ruhsat alamadığını veya güçlendirme yapamadığını vurgulamıştır. Ruhsat maliyetlerinin yüksek olması, özellikle ekonomik olarak zayıf olan aileleri evlerini yasal bir şekilde inşa etme konusunda da engellemektedir. Bu durum, yoksulluğun konut güvenliği üzerindeki doğrudan etkisini göstermektedir.

Maddi imkânsızlık, toplumun deprem riskiyle başa çıkma kapasitesini zayıflattığı aşikâr. Bu durum, ekonomik eşitsizliklerin, afetlere karşı dirençli bir toplum inşa etme çabalarını olumsuz etkilemektedir. Katılımcıların deprem hazırlıkları konusundaki görüşleri derinlemesine incelendiğinde, özellikle maddi imkânsızlık ve ekonomik zorlukların afetlere hazırlık süreçlerini derinden etkilediği görülmektedir.

"Ben nasıl bir hazırlık yapabilirim ki? Mesela güçlendirme desen yapamam. Yeni bir ev yapsam o da mümkün değil. Hadi sen söyle ben nasıl hazırlanacağım. İmkânlarımız yoktur. Eşim işsizdir. Sabahtan akşama kadar gidiyor orada burada çöplerin üzerinde hurda topluyor. Getiriyor onu da anca yeme içmemize yetiyor. Televizyon ve dolabı sabitlemişiz. Ben diyorum deprem olsa çocukların yataklarının yanına uzanalım. Onların yatakları ranzadır. Belki bize bir şey olmaz." (K5, Kadın, Ev hanımı, 43).

"Vallahi kardeş imkânlarıma bakıyorum nasıl bir hazırlık yapacağım. Vallahi her gece uyuduğumda korku içinde yatıyorum. Dua ediyorum Allah'a depremi yaşatmasın bir daha. Ama hiç rahat bir şekilde yatağıma uzanıp yatamıyorum. Hep düşünüyorum deprem olsa nasıl kurtulacağız. Çocukları nasıl kurtaracağım. Hep korku var hep. Allah'a dua ediyorum Allah'ım sen bize yardım et. Allah'a sığınıyoruz. Evim sağlam olsaydı daha rahat uyurdum. Vallahi ben korkuyorum. Yani rahat yatamıyorum abi." (K6, Erkek, Baklava Ustası, 43).

"Parasız pulsuz insan nasıl hazırlanır. Elinde avucunda yoksa neyle hazırlanacaksınız. Evimize orta hasar verdiler. Güçlendirme yaptık ama sağlam değil. Evde herhangi bir şey duvara sabitlememişiz. Çünkü eve güvenmiyorum ki. Sabitlesem ne olur. Ev yıkılacak dolabı sabitlesem neyedir. Eve güvenmediğim için tek çare kaçmaktır. Ev sağlam olsa bir yere çöker bekleriz." (K12, Erkek, İşçi, 42).

Katılımcıların ifadeleri, genel olarak deprem hazırlığı konusunda maddi zorluklar, ekonomik sıkıntılar ve yapısal sorunların belirleyici faktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Maddi kaynakların yetersizliği nedeniyle oluşan güçsüzlük hali bireyleri maddi olmayan kaynaklara sığınmaya itmektedir. Nitekim katılımcılar, depremlerin doğaüstü bir gücün kontrolünde olduğuna ve insanların bu olaylara karşı çaresiz olduğunu vurgularken kısıtlı imkânlar nedeniyle inşa edemedikleri dirençli yaşamla ilgili metafizik süreçlere sığınmaktadırlar.

"Depremlerin nasıl meydana geldiğini ben bilemem. Allah'ın işidir. Ben ne diyebilirim ki? Fay hattı diyorlar. Ama Allah'ın işidir. Hiç kimse bilemez deprem ne zaman olur. Allah istese olur istemese olmaz. Allah istese her şeyi yıkar." (K3, Kadın, Ev hanımı, 49).

"Dünya sallanıyor evler yıkılıyor. Allah'ın işidir. Allah istese toz haline getirir. Deprem de aynen onun gibidir. Yağmur nasıl yağıyorsa Allah'ın işiyse deprem de öyle Allah'ın işidir." (K4, Kadın, Ev hanımı, 60).

"O da Allah'ın bildiği bir şeydir. Kimse bilemez. Hangi gün hangi saatte olacağını kimse bilmez. Depremlerin sebebini bilemem Allah'ın işidir. İnsanlar eskisi gibi değil. Allah onlar yola gelsin diye bir uyarı olabilir." (K6, Erkek, Baklava Ustası, 42).

Ancak, maddi imkânlarının el vermesi durumunda aileleriyle birlikte yaşayacakları konutun inşasında ne tür dikkatler göstereceklerine ilişkin sorulduğunda, bazı katılımcılar daha sağlam ve güvenli bir ev yapmayı tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Örneğin, bazı katılımcılar şu ifadeleri kullanmıştır:

"Param olsaydı vallahi evimi böyle yapmazdım. Çok daha güzel bir ev yapardım. Çok daha sağlam bir ev yapardım. Param olsaydı bu evi niye yapayım ki." (K2, Kadın, Ev hanımı, 42).

"Paramız olsaydı çok sağlam bir ev yapacaktık. Ben mühendise diyecektim çok sağlam yap evimizi. Tek katlı yapacaktım. Zaten bu depremden sonra iki kattan fazlası haramdır." (K3, Kadın, Ev hanımı, 49).

İmkânım olsaydı öyle bir ev yapacaktım, ne kadar deprem olursa olsun hiçbir şey olmayacaktı. İmkânı olsa insanın insan öyle bir şeyler yapar ki. Ama yoksa da kendi durumuna göre yaparsın. Öyle değil mi? İmkânsız bir insan bir şey yapabilir

mi? Hadi paran yoktur çarşıya gidip bir şeyler alabilir misin? Bu da böyle. İmkânımız yoktur ancak geçimimizi sağlıyoruz" (K4, Kadın, Ev hanımı, 60).

"Benim param olsa ben önce belediyeye gideceğim. Ruhsatımı alacağım. Bir mühendis götüreceğim. Diyeceğim evimi sağlam yap. Hiçbir şeyden kısma. Depreme dayanıklı yap. Öyle yap ki 15 şiddetinde deprem de vursa bir şey olmasın. Ama param yoksa ne yapacağım sen söyle." (K17, Erkek, İşsiz, 60).

Maddi kaynakların yoksunluğuyla metafizik süreçlere sığınma hali koşulların değişmesiyle birlikte nasıl değiştiği katılımcıların görüşlerinde net olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar maddi sınırlılıklar nedeniyle güvenli konutlara ulaşmakta zorlandıklarında, diğer bir ifadeyle durumu kendi kontrollerinin dışına çıktığında metafizik süreçleri devreye sokmaktadırlar. Bu noktada yaratıcının iradesine atif yaparak, kişisel kontrol dışındaki faktörlere dikkat çekmektedirler. Bu, yaşadıkları zorlukları anlamlandırmak ve başa çıkmak için bir tür anlam arayışı olabilir. Yani, bu durumun temelinde hem güvenlik hem de maddi zorluklara karşı bir çeşit tepki ve adaptasyon süreci olabilir. Örneğin, K19'un aşağıdaki iki farklı soruya verdiği ifadelerinde bir tutarsızlık olduğu açıkça ortadadır:

"Abi o Allah'ın işidir onu kimse bilemez. Falanca yerde falanca saate falanca dakikada deprem olacak, kim bilebilir. Allah istese bizi toz eder. Allah'ın afeti olduğunda kaçacaksın. Yoksa imansız olursun. En azından bir iki adım atmalısın. Kaçmasan imansız olur cehenneme girersin." (K19, Erkek, Pastacı, 60).

"... Ev tek katlıdır ama dört katlı binanın temelini atmışım. Depremden önce olsaydı böyle yapmazdım. Biz gördük başımıza geldi. O kadar sağlam yapmışım deprem olsa vallahi kaçmam. Uzanırım hiç umurumda olmaz. Sadece sekiz ton demir temeline attım." (K19, Erkek, Pastacı, 60).

Katılımcı 19 ilk ifadesinde, depremi Allah'ın bir afeti olarak görüyor ve kaçmanın imanla ilgili olduğunu ifade ediyor. "Allah istese bizi toz eder." ifadesi, depremin Allah'ın iradesi dâhilinde olduğu ve kaçmanın imanla ilgili olduğu düşüncesini yansıtıyor. Bu bakış açısı, depremle ilgili anlama, açıklama ve baş etme süreçlerini in doğal bir afet olarak algılanmasından ziyade Allah'ın bir kararı olarak değerlendirilmesine dayanıyor. Katılımcı ikinci ifadesinde ise geçmişteki

deprem deneyimlerinden ders çıkardığını ve bu nedenle evini daha sağlam inşa ettiğini belirtiyor. "O kadar sağlam yapmışım deprem olsa vallahi kaçmam. Uzanırım hiç umurumda olmaz. Sadece sekiz ton demir temeline attım." ifadeleri, kişinin evinin sağlamlığına güvenerek depreme karşı direnç gösterme eğiliminde olduğunu gösteriyor. İki ifade arasındaki temel fark, birincisinin daha fatalistlik (kaderci) bir yaklaşım içermesi, ikincisinin ise daha proaktif (etkin) bir hazırlık ve direnç gösterme yaklaşımını yansıtmasıdır. Bu görüşler esasında toplumun kaderci anlayışının arkasında maddi kaynakların yetersizliğinin yattığını net olarak ortaya koymaktadır. Daha da genelleyecek olursak yoksul kesimlerin bir diğer ifadeyle ekonomik açıdan kırılgan grupların afetlerle ilgili kaderci anlayışlarının ardında, maddi imkânların yetersizliği yatıyor. Maddi koşullarıyla çözüm üretemeyen birey bir çözüm yolu olarak metafizik süreçlere sığınmayı tercih ediyor.

6. Sonuç

Araştırma, genellikle daha önce hiç yaşanmamış afetlere karşı insanların duyarsız olma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu eğilim, bireylerin bu tür olayların kendi yaşamlarını etkilemeyeceği yanılgısıyla, afetlere karşı hazırlıklı olma konusunda ihmalkâr davranışlara neden olabilmektedir. 2011 Van depremi öncesinde, genel olarak toplum, depremin gerçekleşme olasılığını düşük gördüğü için herhangi bir afet hazırlığı yapmadığı anlaşılmıştır. Depremlere ilişkin risklerin yeterince iletilmemesi ve etkili iletişim stratejilerinin eksikliği, toplumun afet bilincini düşük tutmaktadır. Bu durum, hazırlıksızlığı ve etkili müdahaleyi engelleyen faktörlerden biridir. Yoksul bireylerin ekonomik zorluklar içinde olmaları, deprem hazırlığı için gerekli kaynaklara erişimlerini kısıtlamaktadır. Bu durum, savunmasızlığı artırmış ve afet sonrası toparlanmayı güçleştirmiştir. Ekonomik eşitsizlikler, toplumun belirli kesimlerini daha fazla risk altında bıraktığı anlaşılmaktadır. Ekonomik kaynakların yetersizliğine bağlı olarak oluşan eğitim kısıtlılığı, afetlere karşı hazırlıklı olmayı olumsuz etkilemekte, afet eğitimlerinin eksikliği toplumun afetlere karşı etkili bir şekilde tepki verme yeteneğini zayıflatmaktadır.

Depremler, genellikle yoksul bölgeleri ve gecekondü mahallelerini daha fazla etkilemektedir. 2011 Van Depremi gibi örnekler, sınıfsal eşitsizliklerin afetler üzerindeki etkisini göstermektedir. Depremlerin ardından ortaya çıkan barınma sorunu, özellikle yoksul kesimler için baş edilmesi zor bir problem alanına dönüşmüştür. Çadır yaşamı, geçici bir çözüm sunsa da sosyal adalet sorunlarını gündeme getirmektedir. Gözlemler, varlıklı grupların göç edebildiği ancak ekonomik olarak zayıf olanların benzer bir imkânı elde edemediği bir afet sonrası göç senaryosunu ortaya koymaktadır. Bu durum, afet müdahalelerinde varlıklı ve yoksul kesimler arasındaki eşitsizlikleri önlemek için daha adil ve kapsayıcı

politikaların hemen benimsenmesi gerekliliğini hatırlatmaktadır. Göç edemeyen yoksulların çadırda yaşamaya mahkûm olmaları, bir dizi sorunu beraberinde getirmektedir. Çocukların eğitimden uzak kalması, çadır yangınları, güvenlik korkusu, sağlık sorunları, hijyen eksiklikleri ve psikolojik sorunlar gibi zorluklar ortaya çıkmaktadır. Yardım süreçlerinde yaşanan adaletsizlikler ve güçlükler, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Yardımların adil bir şekilde dağıtılmaması, dezavantajlı grupları daha da mağdur etmektedir. Ekonomik faktörler, deprem sonrası göç kararlarını etkilemektedir. Yoksulluk ve ekonomik sıkıntılar, göç etme kararlarını zorlaştırmakta ve dezavantajlı kesimleri daha da etkilemektedir.

Yaşanan zorlukların anlatılmasında iletişim ve eğitim eksiklikleri önemli bir sorun olduğu tespit edilmiştir. Hiç kuşkusuz iletişim eksikliği veya kendini ifade etmekte yaşanan zorluklar, bireyleri afet risklerine karşı daha kırılgan hale getirebilmektedir. Nitekim görüşme yapılan katılımcıların kendilerini ifade etmekte sorun yaşadıkları çok net gözlenmiştir. Afet süresince Türkçe bilmeyen afetzedeler, kurumlardan yardım talep etme veya ihtiyaçlarını dile getirme konusunda sıkıntılar yaşadıklarını aktarmışlardır. Afet sürecinde yaşadıkları zorlukları Kürtçeyle çok net ifade eden katılımcıların aynı duygu, talep ve beklentilerini Türkçe ifade etmekte zorlandıkları gözlenmiştir. Özellikle dil becerilerinin ve/veya ifade yeteneğinin eksik olması, deneyimleri doğru ve derinlemesine ifade etmeyi zorlaştırmaktadır. Bazı katılımcıların Türkçe bilmemeleri dolayısıyla kendilerini Kürtçe ifade etmek istemeleri, dilin sadece bir araç olmadığını, aynı zamanda duyguları, deneyimleri ve düşünceleri ifade etmenin bir aracı olduğunu göstermektedir. Açıkçası dil, eğitim ve kültürel engeller, riskten kaçınma veya riski sınırlama konusundaki bilgiye erişme konusunda bariyerler oluşturabilmektedir. Örneğin, 1987 California depreminin ardından dağıtılan deprem hazırlık broşürleri sadece İngilizce olarak dağıtıldığından, farklı dili kullanan ve bilen Meksika kökenlilerin bu bilgilere erişimi kısıtlı kalmıştır (Çakmak, Ocaktan ve Akdur, 2018, s. 88). Bu durum, toplumun bir kesiminin acil durum hazırlıkları ve risk yönetimi konusundaki bilgilere eksik veya hiç erişememesine yol açmıştır. Sonuç olarak dil bilmeme veya belirli bir dili kısıtlı kullanma halinin toplumun bazı kesimlerini afet risklerine karşı daha savunmasız hale getirdiği bu araştırmayla da desteklenmektedir.

Araştırmada tespit edilen bir diğer önemli sonuca göre deprem deneyimi yaşamış bireyler, nispeten afet bilinci kazanmakta fakat maddi yetersizlikler nedeniyle gerekli hazırlıkları yapamamaktadırlar. Bir diğer ifadeyle yoksul kesimleri afetlere karşı hazırlıklı olmalarını engelleyen en önemli faktör ekonomik sıkıntılardır. Yetersiz gelir seviyeleri, gerekli önlemleri almalarını zorlaştırmakta ve dirençli bir toplum oluşturmalarının önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Depreme dayanıklı evlerin inşası veya mevcut evlerin güçlendirilmesi gibi

maliyetli önlemler, düşük gelire sahip bireyler için büyük bir zorluk olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, yoksul kesimlerin afetlere karşı dirençli olmasını engellemektedir. Yoksul bireyler veya topluluklar, ekonomik zorluklar nedeniyle yapısal iyileştirmeleri gerçekleştirmekte barınma sorunlarını kaçak yapılaşma ve çarpık kentleşmeyle gidermektedirler.

Araştırmanın elde ettiği bir diğer önemli tespit ise yoksul kesimlerin maddi imkânsızlıklar nedeniyle deprem gibi tehlikelere karşı gerekli önlemleri almakta zorlandıkları için kaderlerine bel bağlama eğilimine yönelmektedirler. Toplumda kaderci yaklaşımların altında yatan sebepler çeşitli olmakla birlikte özellikle ekonomik kısıtlılığın neden olduğu güçsüzlük hali dikkat çekmektedir. Kaderci yaklaşımın arkasında genellikle maddi kaynakların yetersizliğinin olduğu bu araştırmayla da tespit edilmiştir. Yoksul kesimler, maddi imkânları sınırlı olduğu için afetlere karşı etkin önlemler alamadıkları için çözüm olarak metafiziksel süreçlere yönelmektedirler. Nihayetinde maddi kaynakların kısıtlılığı, afetlere karşı hazırlıklı olmayı zorlaştırmakta ve bireyleri kaderci bir savunma sistemi geliştirmelerine yol açmaktadır.

Sonuç olarak literatürü destekler nitelikte Van'ın kenar mahalleleriyle ilgili yapılan tespitler, afet ile ekonomik kırılganlık arasında yoğun bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Mahallelerdeki yapısal zayıflıklar, depremin etkilerini daha da artırmış dahası olası afet risklerine karşı onları çok daha kırılgan hale getirmiş bulunmaktadır. Bauman'ın (2013, s. 12) da ifade ettiği gibi, risk herkes için eşit gibi görünse de aslında toplumsal eşitsizlik ve afetler arasında seçici bir ilişki mevcuttur. Risk oyunundaki zarar hilelidir; zarar atılmadan önce riskin yönü bellidir. Afetlerin sebebi doğa kaynaklı olsun, ister insan yapımı olsun, eşitsizlik ve afetlerden zarar görmek arasında bir çekim bulunmaktadır. Coğrafyacı Neil Smith, (2006, s. 1). 2005'teki Katrina Kasırgası felaketinden sonra kaleme aldığı yazıda, afetin her aşamasında, nedenlerinden başlayarak, savunmasızlığa, hazırlık durumuna, sonuçlara ve müdahaleye kadar afetin şeklinin ve etkilerinin, kimin hayatta kaldığı ve kimin öldüğünün belirlenmesinde büyük ölçüde sosyal faktörlere bağlı olduğunu vurguluyor. Başka bir ifadeyle genellikle afetlerin tarafsız ve rastgele olgular olduğuna inanma eğilimindeyiz. Ancak, tarih boyunca hep şu gerçekleşmiştir: tehlike altındakiler genellikle fakir insanlardır. Fakir olmak, tehlikeyle karşılaşma olasılığını artırır. Fakirlik, doğrudan bir tehlike anlamına gelir ve bu durum, doğa kaynaklı afetlerin etkilerini daha da ağırlaştırır (Bauman, 2011, s. 14). Dolayısıyla afetlerin etkilerini belirleyen faktörler arasında toplumsal eşitsizlik önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim düzeyi düşük, gelir seviyesi zayıf olan insanlar, afetlerle başa çıkma konusunda yetersiz kaynaklara sahiptirler. Bu durum, afet sonrası toparlanma sürecini daha zor hale getirir ve bu insanları uzun vadeli olumsuz etkilerle karşı karşıya bırakır. Dünya genelinde milyonlarca insan, yoksulluk içinde yaşamının getirdiği zorluklarla başa çıkmaya

çalmaktadır. Ancak bu durum, özellikle afete karşı savunmasızlığı artırarak, yoksul toplulukların daha fazla risk altında olmasına neden olmaktadır. Yoksulluk, sadece gelir yetersizliği anlamına gelmez; aynı zamanda kalitesiz barınma koşullarıyla, sağlık hizmetlerine ulaşım zorluğuyla, eğitim eksikliğiyle ve toplumsal izolasyonla da ilişkilidir. Bu faktörler, afet durumlarında yoksul toplulukların daha fazla kayıp yaşamasına neden olur. Yoksul bölgelerdeki yapıların genellikle dayanıksız olması, deprem, sel gibi doğa kaynaklı afetlerde can kayıplarını artırır. Plansız kentleşme ve gecekondu alanları, bu yapısal zafiyeti daha da derinleştirir. Yoksulluk, aynı zamanda sağlık hizmetlerine ulaşımı kısıtlayarak, afet sonrası sağlık sorunlarını daha da ağırlaştırır. Eğitim, afetlere hazırlıklı olma ve etkilerle başa çıkma konusunda kilit bir rol oynar. Ancak yoksulluk, eğitime erişimdeki zorluklar ve bilgi eksikliğiyle bu hazırlığı engeller. Bu da afet sonrası toplumların daha zor toparlanmasına yol açar. Ulrick Beck' (2019, s. 47)'in "servet tepede birikir, risklerse dipte" sözleri bu konuda anlamlıdır. Daha açık bir ifadeyle, sınıflı toplum yapısı, risklerin dağılımında belirleyici bir faktördür. Servetin tepede biriktiği bu sistemde, riskler genellikle daha düşük sosyo-ekonomik statüdeki bireyler arasında yoğunlaşır. Beck (2019, s. 47)'e göre, risk toplumu sınıflı toplumu ortadan kaldırmaz, ancak değiştirir ve güç dinamiklerini etkiler. Zengin bireyler, gelir, güç ve eğitimleri sayesinde risklere karşı daha fazla güvenlik ve koruma sağlayabilirken, yoksul bireyler daha fazla riskle yüzleşme eğilimindedir. Denilebilir ki yoksulluk, risk birikiminin merkezindedir. Yoksulluk içinde yaşayan bireyler, sadece ekonomik sıkıntılarla değil, aynı zamanda güvenlikten yoksun olma ve bir dizi potansiyel tehlike ile yüzleşme konusunda da savunmasızdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Araştırma için 23/10/2023 tarihinde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Yayın Etik Kurul Başkanlığı tarafından düzenlenen 2023/26 oturum sayılı Etik İzin Raporu alınmıştır.

Ek Beyan: Çalışmaya 1. yazar %60, 2. yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Kaynakça

AFAD, (2023). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>. (son erişim tarihi:27.10.2023).

Akgüngör, A. Ç. (2011). 17 Ağustos 1999 Depreminde İki Çimento Fabrikası: Bir Afet Sosyolojisi Çalışması. İstanbul: Beta yayınları.

- Alkın, R.C. (2022). Aftershock: Earthquake In New York Filmi Üzerine Bir Afet Sosyolojisi İncelemesi. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*. 2022;6(1): 298311.
- Arabacı, R. Y. (2019). Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD)*. Haziran, Cilt 9, Sayı 1, Sayfa 123-140. Araştırma. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, XIV/1, 30-67.
- Aydın, D. (2013). Afet Sonrası Psikososyal Destek Uygulamaları. *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Dergisi*.
- Aydın, K. (2018). Max Weber, Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma. *Journal of Economy Culture and Society*; 57: 245-267.
- Aziz, A. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri: Araştırma süreci ve tasarımı, veri toplama teknikleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Balta, E. Paker, M. (1999). Afet Doğal mı, Toplumsal mı? *Birikim Dergisi* 1, sayı-125-126 – Eylül/Ekim 1999.
- Bauman, Z. (1999). Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar. (çev. Ümit Öktem) İstanbul: Sarmal Yayınevi. (Eserin orijinali 1999'da yayınlanmıştır).
- Bauman. Z. (2013). Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik. Ankara: Say Yayınları. (Eserin Orijinali 1992'de yayınlanmıştır).
- Beck, U. (2019). Risk Toplumu – Başka Bir Modernliğe Doğru. (çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan). İstanbul: İthaki Yayınları. (Eserin orijinali 1986'da yayınlanmıştır).
- Bilik, M. B. (2019). Kent ve Afet: Depremler Açısından Van Kent Merkezinin Zarar görebilirliği, (Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Bourdieu, P. (2015). Eril Tahakküm. (çev. Bediz Yılmaz). İstanbul: Bağlam Yayınları. (Eserin orijinali 1998'de yayınlanmıştır).
- Buğra, A. (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cevizci, A. (2005). Sınıf Çatışması. Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çaki, F. (2022). Afetzedeler; Kırılganlık Perspektifinden Afet ve Afetzedeler. Ayşegül Demir (Ed.) *Dezavantajlı Grupların Sosyolojisi: Eşitsizlikler, Riskler ve Çözümler içinde* (231-261). Çanakkale: Paradigma yayınları.
- Demir, A. (2020). Afet Sosyolojisi: Afetlerde Dezavantajlı Gruplar. 265/285. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Demir, K. Ve Temelli, U, E. (2016). Küresel Afet Yönetimine Yön Veren Adımlar. Küresel Afet Yönetimi Örgütlenmesi ve Uygulamaları Acil Durum ve Afet Yönetimi Uzaktan Eğitim Önlisans Programı. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Demir, R. (2016). Afet Psikolojisi ve Sosyolojisi. İÜ Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi İstanbul: İÜ Yayınları.

Demirtürk, R. B., Bozkuş, N., vd. (2011). Yoksulluk Düzeyinin Modellenmesi Üzerine Bir Araştırma. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi Cilt: 14 Sayı: 1 - Bahar 2011.

Duruel, M., Avşar Arık, I. (2023). Kırılganlık Ve Dirençlilik Kesişiminde Yaşlıların Afet Deneyimleri: Hatay Örneğinde 6 Şubat 2023 Depremleri. Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Journal homepage:<http://dergipark.gov.tr/pesausad>.

Ekiz, D. (2020). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı Yayınları.

Ergünay, O. (1996). Afet Yönetimi Nedir? Nasıl Olmalıdır? Erzincan ve Dinar Deneyimlerinin Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları, TÜBİTAK, Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Şubat 1996 – Ankara

Fırat, M. (2022). Deprem ve Toplumsal Etkileri. Tezkire düşünce- siyaset - sosyal bilim dergisi. Sayı: 80.

İnce, C. (2022). Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Uluslararası Araştırmalar IV: Afetlerde Toplumsal Dayanışma Çatışma Biçimi Ve Toplumsal Hareketler İle Siyasal Partilerin Rolü. Birinci Basım, Serüven Yayınları; İzmir.

İnmez, İ. (2011). Afetlerin Doğallığı Üzerine: Sosyal Bir Olgu Olarak Afetler ve Kırılganlık Sorunu. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 66 Sayı: 04, 185 –194.

Kadıoğlu, M. (2011). Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek. Birinci Baskı. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.

Karakaş, M (2010). Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XII, Sayı: 2, Aralık.

Karakurt Acar, E. (2007). Diyarbakır Örneğinde Etnik Kimlik Tartışmaları: Bir Söylem Analizi Çalışması (Yüksek Lisan Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Diyarbakır.

Korsch, K. (2000). Marksist Kuram ve Sınıf Hareketi. (Çev. Mehmet Akyavuz). Ankara: Doruk Yayıncılık. (Eserin orijinali 1923'te yayımlanmıştır).

Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam yayıncılık.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Eserin orijinali 1983'te yayımlanmıştır).

Özüğurlu, M. (2020). Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2767. Eskişehir.

Parin S. ve Bilik, M, B. (2020). Afet Yoksulluk İlişkisi: 2011 Van Depremlerinde Yaşanan Çadır Yangınları Üzerinden Bir Değerlendirme. Sosyal Bilimler Perspektifinden Deprem Fragmanları Van'dan Örnekler, İstanbul: Hiperayın, 2020, Pp.234-252.

- Sunar, L. (2016). Sosyal Tabakalaşma. Sosyoloji Lisans Programı. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Swartz, D. (2011). Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi. 1. Baskı, (Çev. Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 2000'de yayımlanmıştır).
- Şenses, F. (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turner, B. S. (1997). Eşitlik. (Çev. Bahadır Sina Şener). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları. (Eserin orijinali 1986'da yayımlanmıştır).
- Turner, B. S. (2000). Statü. Bilim, Felsefe, Politika serisi 13. (Çev. Kemal İnal). İstanbul: Doruk yayınları. (Eserin orijinali 1988'de yayımlanmıştır).
- Turner, B. S. (2014). Klasik Sosyoloji. (Çev. İdil Çetin). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1999'da yayımlanmıştır).
- UNDRR, United Nations, secretariat of the International Strategy for Disaster Reduction, Geneva. UN/ISDR 2008/08/16 September.
- Yanıklar, C. (2010). Kültürel Sermaye, Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nün Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış. Sosyoloji Dergisi Sayı:22.
- Yaşar, S., Taşar, M. O. (2019). Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi Issn: 2148 – 3043 / Dönem / Cilt: 19 / Sayı: 38
- Yılmaz, A. (2003). Türk Kamu Yönetiminin Sorun Alanlarından Biri Olarak Afet. Ankara: Pegem A Yayınları.